

**Rum för social sammanhållning - en utforskning av beröringspunkter mellan
bibliotek och museer**

Anna-Karin Karlsson, Tingsryds bibliotek
Gustav Wollentz, Nordiskt centrum för kulturarvspedagogik

Innehållsförteckning

Introduktion	3
Syfte och frågeställningar	5
Metod	6
Bakgrund och tidigare forskning	8
Museer som sociala arenor	8
Bibliotek som sociala arenor	9
ABM	10
Resultat	11
<i>Historiska museet</i>	11
<i>Kalmar stadsbibliotek</i>	15
<i>Utvandrarnas hus - Kulturparken Småland</i>	20
<i>Tingsryds bibliotek</i>	27
<i>Karlshamns bibliotek</i>	30
<i>Östergötlands museum</i>	35
<i>Malmö Stadsbibliotek</i>	41
<i>Auschwitz - Not long ago. Not far away</i>	46
Analys	52
Slutsatser	59
Referenser	63

Introduktion

Den här studien undersöker vad bibliotek och museer kan lära av varandra, i hur de kan skapa sociala rum och mötesplatser, som ökar sammanhållningen i samhället. Vi vet att både museer och bibliotek används och fyller en viktig samhällsfunktion som sociala mötesplatser, men också att för lite gemensamt utbyte kring erfarenheter och utmaningar sker. Vår utgångspunkt är därmed att spännande synergieffekter kan hittas mellan dessa två olika typer av verksamheter.

Viktiga erfarenheter inför projektet kom i och med renoveringen av Tingsryds bibliotek. Under 2018 – 2021 renoverades biblioteken i Tingsryds kommun, både filialerna och huvudbiblioteket. Framträdande frågor inför och under renoveringen handlade om att:

1. Hur får vi människor att komma till, och trivas på biblioteket?
2. Hur kan vi bygga "rum i rummet" där fler möten mellan människor kan ske?

Att bygga in både lågintensiva (Audunson 2005) möten och aktiva, högintensiva, möten i själva bibliotekets utformning, gällde både möten mellan människor som redan kände varandra, men också mellan biblioteksbesökare som möttes för första gången i biblioteksrummet, t.ex. genom tidningsläsning eller andra aktiviteter. I Tingsryd ser vi en ökad användning av biblioteksrummet, fler besökare kommer till biblioteket och använder rummet på olika sätt. Ändå märker vi fortfarande att det är ungefär samma målgrupper, om än ökat antal från dessa, som vi når ut till. Målgrupperna är främst de som redan vet om att biblioteket finns och använder våra tjänster sedan tidigare.

Denna studie ämnar därför till att se hur man kan bredda målgrupperna och mötena som sker inne på bibliotek och museer, genom att studera hur andra bibliotek och museer som också nyligen har renoverats eller tagit fram en ny utställning, har tänkt i renoveringsprocessen när det gäller att få människor att komma dit och för att skapa möten mellan människor. Det är också intressant att se hur bibliotek och museer har lyckats att nå sina mål med ombyggnationer, och vad det är i utformningen av rummet som har varit mest framgångsrikt för att få dem att bli just sociala arenor.

Det finns flera beröringspunkter mellan museums- och biblioteksbesökarna, men även stora skillnader. Det finns därmed stor potential i att utbyta erfarenheter mellan verksamheterna.

Syftet är att genom en pilotstudie skapa närmare samverkan mellan hur bibliotek och museer använder rummet som en social arena. Dessutom ämnar vi undersöka hur rummet utformas för både låg- och högintensiva möten, samt vilka rum-i-rummet som besitter framgångsfaktorer för att dessa möten ska ta plats.

Följande frågeställningar har tagits fram för projektet:

- Vilka ytor är inbyggda för möten i de olika verksamheterna och hur har de tagits fram? Vad är det som gör att människor möts?
- Vad finns det för framgångskoncept i utformningen av sociala rum och rum-i-rummet, som uppmuntrar till möten?
- På vilket sätt lyckas bibliotek och museer skapa oväntade eller gränsöverskridande möten som uppmuntrar till kommunikation mellan människor över tid?
- Vad kan bibliotek och museer lära av varandra i hur både låg- och högintensiva möten kan skapas?

Sammanfattningsvis studeras den sociala dimensionen av biblioteks- och museirummet för att bättre förstå hur dessa två verksamheter kan lära av varandra.

Metod

För att undersöka och besvara våra frågeställningar valde vi fyra museum och fyra bibliotek som nyligen renoverat sina lokaler eller tagit fram nya utställningar. Anledningen till att vi valde nygjorda utställningsrum/lokaler, är att vi då kunde fånga syften, perspektiv och reflektioner medan själva processen fortfarande var klar i minnet hos de vi talade med. Vi kunde också tala om vad som blev som ursprungligen tänkt, vad som ändrades under arbetets gång, och om det fanns sociala rum som används på ett helt annat sätt än intentionerna. Vi var lika intresserade av att fånga det oplanerade och spontana, som det planerade och noga uttänkta.

I urvalet var det viktigt att välja museum och bibliotek i olika storlek och med olika fokus. I urvalet av museum valde vi ett statligt museum med nationellt fokus (Historiska museet), två läns museer med huvudsakligen regionalt fokus (Östergötlands läns museum och Utvandrarnas hus/Kulturparken Småland) samt en vandrande utställning som visats både i Europa och USA (Auschwitz). I urvalet av bibliotek valde vi folkbibliotek i en större stad (Malmö), två mindre städer (Kalmar och Karlshamn), samt på landsbygden (Tingsryd). Genom att titta på bibliotek och museum som verkar på olika skalor, kunde vi också fånga olika typer av utmaningar och behov.

I samband med besöken intervjuade vi en eller flera personer som ansvarat och/eller haft överseende över renoveringen/nyproduktionen. Samtidigt som vi intervjuade dem lät vi dem visa oss de nya rummen och lokalerna och förklara hur de tänkt (eller inte tänkt) kring sociala möten och samtal. Vi spelade in samtalen, samt tog foton och videos för att fånga upp de fysiska elementen, såsom formen på rummen, föremålen och texterna. Dessa inspelningar transkriberades efteråt. Intervjuformatet var semi-strukturerat vilket innebär att vi kunde följa upp med olika frågor beroende på vad som mötte oss i rummet, och varje samtal utvecklades därmed organiskt där olika trådar kunde följas upp. Följande frågor ramade in samtalen:

1. Hur gick tankarna inför renoveringen? Vad föranledde renoveringen?
Motsvarande museum: Hur tänkte man inför att producera en ny utställning?
2. I byggprocessen, tog man hänsyn till, och tänkte på om och hur man genom rummets utformning kunde skapa möten i det fysiska rummet?

3. Hur speglas detta i så fall genom arkitekturen och möbleringen av rummet?
4. Vilka typer av aktiviteter där möten ingår förekommer i rummet? Här åsyftas fysiska, mentala och digitala.
5. Vilken/vilka delar av rummet ser ni som mest lyckad när det kommer till möten? Varför?
6. Vilken/vilka delar av rummet fungerar inte på det sätt som ni tänkte?
7. Vilken var/vilken är den största utmaningen i att skapa rummet?
8. Vilka möten ser ni tar plats i rummet? Vilka sker mest frekvent?
9. Ser ni gränsöverskridande möten ta plats i rummet? Hur och vilka?
10. I vilka rum-i-rummet (museum, del av utställningen), ser ni mest där lågintensiva och spontana möten sker?

Bakgrund/tidigare forskning

Museer som sociala arenor

Under 90-talet ökade insikten internationellt om hur museer används, uppskattas och får mening för och genom dess sociala dimension. Detta skedde till stor del tack vare forskning inom ämnet av bland annat Kenneth Hudson (1998), George Hein (1998), Elaine Heuman Gurian (1991), John H. Falk och Lynn D. Dierking (1992) som lade ett ökat fokus på hur museibesökaren själv bidrar till att forma upplevelsen beroende bland annat på hans egen bakgrund, förväntningar och sociala kontext. Fokus skiftade alltså alltmer från ett enkelriktat lärande från experten riktat mot en passiv besökare, till ett lärande som går i många riktningar, och där den sociala dimensionen blir central. Detta medförde också ett behov av att göra upp med förlegade perspektiv, där ett mer icke-linjärt berättande kan få utrymme som binder samman det förflutna och samtiden:

[this] change of attitude involves regarding what have hitherto been thought of as museums much less as treasure-houses and much more as centres of activity and discussion, where the past and the present are inextricably mixed.

(Hudson 1998: 50)

I den så kallade *Interactive Experience Model*, som togs fram av Falk och Dierking (1992), identifieras den sociala kontexten som det tredje elementet tillsammans med det fysiska rummet och den personliga kontexten, som bidrar till att forma museiupplevelsen. Upplevelsen blir helt annorlunda om du besöker museet tillsammans med en person du älskar, din kollega eller dina barn. Besöksstatistik från bland annat Danmark och USA visar också att personer sällan går på museum ensamma, och att den sociala dimensionen är bland det mest betydelsefulla som en besökare får ut av upplevelsen (Dilenschneider 2012, 2015; Slots- og Kulturstyrelsen 2019; Wollentz et al 2022). Som sociala arenor blir museum högst betydelsefulla aktörer i relation till avgörande samhällsfrågor såsom ensamhet, utanförskap, social sammanhållning och integration (Message 2006; Svanberg 2010; Wollentz & Kuhlefeldt 2021).

I ett tidigare projekt som en av författarna till denna rapport medverkade i (Wollentz et al 2021; Wollentz et al 2022), undersökte vi hur museer mer medvetet kan utvärdera och skapa sociala rum för ett ökat lärande. Där upptäckte vi att museipersonal sällan utvärderar hur väl ett rum fungerar socialt, eller kritiskt reflekterar kring hur man mer effektivt kan skapa sociala rum i praktiken eller vilka typer av effekter den sociala dimensionen bidrar till. Vi insåg därmed att det behövs en kompetensökning (Sonne et al *in review*) inom museisektorn, åtminstone i en nordisk kontext. Dessutom väcktes tanken att museet har mycket att lära av andra verksamheter som också arbetar med att ta fram sociala rum för att öka den sociala sammanhållningen, såsom bibliotek.

Bibliotek som sociala arenor

Biblioteket som byggnad, som rum, betyder något fundamentalt för alla användare. Men det är inte bara en lokal utan också en verksamhet och en idé. (Ur Demokratins skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi, Fichtelius et al. 2019)

Sedan de första folkbiblioteken kommunaliserades i början på 1900-talet (Hansson 2012) har biblioteken haft ett komplext uppdrag i att vara rum för kulturella och demokratiska sammankomster, tillhandahålla litteratur, vara bildningsbärande m.m. Utvecklingen under senare år, med andra typer av medier och den digitala explosionen, har dock ifrågasatt folkbibliotekens roll i samhället. Forskning på senare år har visat på folkbiblioteken som viktiga offentliga rum där människor kan komma samman och mötas (se bland andra Jansson 2009; Aabö et.al. 2010; May & Black 2010; Aabö & Audunson 2012; Engström 2019; Klinenberg 2021). Man har talat om det offentliga vardagsrummet och den tredje platsen, platsen där vi kan vara mellan arbete och hemmet. Det har även funnits en del projekt kopplade till att öka trivseln på bibliotek och därmed få fler besökare och att besökare ska känna sig hemma på biblioteken (se t.ex. Kreativa rum 2019)

I en dansk undersökning från 2005 växte begreppet "low-intensity meeting" fram (Audunson 2005), vilket innebar att människor från olika delar av samhället, inkl. klass, bakgrund, jobb, intressen, kunde mötas på. Audunson (2005) menar att biblioteken kan vara en mötesplats där alla typer av människor kan mötas. Ändå är forskningen

som berör hur biblioteksrummet utformning påverkar människors mötesmönster, begränsad.

TTT - Tverrgående Traffiktelling (Höivik 2009) har använts som metod för att mäta hur besökarna rör sig i och använder biblioteket sedan 2009 på en lång rad bibliotek i Sverige och utomlands (se Ögland 2014 för en fördjupning av metoden). Genom observationer kan man se hur biblioteksbesökare, indelade i olika kategorier, rör sig och använder biblioteket. Metoden har främst syftat till att kartlägga besökarnas vanor och mönster, för att kunna förändra rummet och personaltätheten utefter behov.

Det är således intressant utifrån den rådande diskursen om biblioteken som viktiga mötesplatser, att mer ingående studera de platser och rum-i-rummen där de lågintensiva mötena sker. Vad är det som gör att vissa rum-i-rummet uppmanar till möten och får människor från olika delar av samhället att mötas? Vad kan bibliotek lära av andra verksamheter, såsom museer?

ABM

Det finns förvånande lite forskning som letar efter beröringspunkter mellan just bibliotek och museer. Det finns en del undersökningar och uppsatser som tittat på samverkan inom ABM-sektorn (Arkiv, bibliotek och museer), bland annat en lägesrapport skriven på uppdrag av regeringen (Gram 2002) men det mesta som gjorts är över 10 år gammalt och tittar inte specifikt på vad verksamheterna kan lära av varandra, utan på hur de kan hitta former för att samverka bättre (Johansson 2003; Molin & Wittgren 2005; Carlsson 2008). Det visar tydligt att vårt projekt kan fylla en viktig funktion, då den istället letar efter synergieffekter som kan utgöra en viktig bas för framtida samverkan.

Resultat

Historiska museet

Statens Historiska Museums utställningar om vikingar, Vikingarnas värld, öppnade den 24 juni 2021, utifrån ett behov att ta fram en ny utställning om vikingar då den gamla började kännas utdaterad. Intervjun med pedagog och programansvarig Anna Westerberg Davidsson skedde över Zoom den 27 oktober 2022, medan besöket till utställningen skedde den 7 juni 2022.

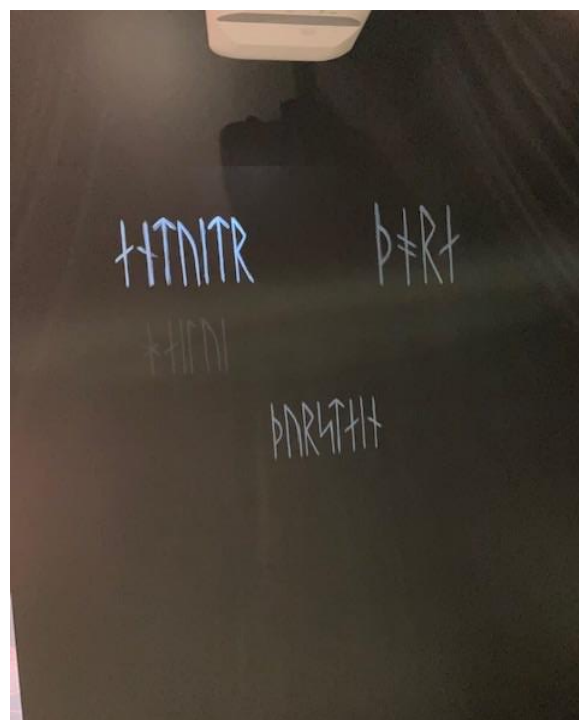
Utställningen skiljer sig från övriga besökta utställningar i projektet i hur den engagerar alla sinnen. Det första man hör när man går in i rummet är röster som uttalar ord som de kan ha låtit på fornnordiska (Figur 1). Samtidigt som de uttalas animeras orden skrivna med runor på en vägg framför en:

På väggen har vi animationer av runor och runskrift på väggen och så har vi röster som uttalar de här namnen på det sättet som vi tänker oss att det kan ha låtit på den här tiden.

Här kopplas ljudintryck med synintryck på ett sätt som väcker intresse och skapar samtal. I samband med detta finns även en interaktiv del där man får möjlighet att skriva egna ord med runor. Här kan besökare välja att skriva sina namn eller mer komplicerade formuleringar, vilket därmed blir en sorts kommunikation till framtida besökare som tycks vara populär.

Ett annat exempel på användandet av olika sinnen, är hur besökare får möjlighet att väga hur människor värderades olika utifrån den medeltida Gutalagen, Sveriges äldsta lag och där delar av innehållet sannolikt går tillbaka till vikingatiden.

Här kan besökare lyfta väskor, som jämför vikten mellan hur mycket det kostade att

Figur 1. Runor projiceras på en vägg

mörda en fri person i jämförelse med en ofri person, vilket är en källa för dialog om frågor såsom ojämlikhet inför lagen och alla människors lika värde (Figur 2). Detta synliggörs även rent visuellt genom att kontrastera olika mängder silver i en utställningsmonter bredvid säckarna. Målet har varit att besökaren kontinuerligt behöver använda kroppen och alla sinnen.

På frågan kring vad som fungerar bäst rent socialt i utställningen är det just element som engagerar olika sinnen som betonas. I en del av utställningen kan besökaren testa vikingatida dofter, såsom kryddor och andra dofter (Figur 3). Här har de samarbetat med en forskare från Uppsala universitet för att ta fram dofterna. Detta nämns som mycket lyckat:

Figur 2. Människans olika värde jämförs på ett pedagogiskt vis.

”Dofterna [är lyckade] för att det är ett sinne som är så himla betydande, luktsinnet sitter det så mycket i. Vi har ju några som är en tolkningsdoft, sen har vi kryddor som verkligen fanns, men sen har vi en som man tänker sig att det kanske kan ha doftat eller luktat i ett vikingatida långhus. Det är en tolkning verkligen men den luktar inte jättegott tycker de flesta. Det luktar lite ladugård. Så då blir det lite reaktioner och host och så och lite prat. Så det känns som en succé faktiskt, det här med dofterna.”

Figur 3. Olika dofter kan testas.

Ett annat lyckat exempel är en station där besökare får testa att göra egna knopar som går tillbaka till vikingatiden (Figur 4). Den används flitigt och folk kan sätta sig bredvid varandra för att testa olika knopar samtidigt som de talar med varandra. Stationen är interaktiv, praktisk och tydlig:

[vi har] till exempel en [station] där man kan testa och göra knopar med rep och där är det tre platser och det är väldigt kul idag för nästan varje gång man kommer in i utställningen så sitter det någon där gärna tillsammans med någon annan och håller på och pratar med varandra och tittar på instruktionerna. Det är en sån plats där man kan slå sig ner och göra någonting tillsammans. (...) [Jag tror att den] helt enkelt funkar för att det är så enkelt att testa. [Det är] en så här enkel, superenkel station. (...) Det är enkelt att sitta och snacka i den. Kul också för ungdomar att få göra något tillsammans. Man ska inte underskatta det där väldigt enkla heller.

Vikingarnas värld är uppdelad i olika teman, vars syfte är att lyfta större frågor som kan väcka samtal även idag:

där är teman som handlar om migration, mat eller död, där vi skriver en kort faktatext och skriver en fråga, till exempel har du flyttat någon gång? Vad gillar du att äta? Enkla frågor som skapar samtal mellan barn och vuxna.

Det finns även flera taktila moment, där besökaren kan vända på luckor för att gissa föremål vilket skapar nyfikenhet och samtal. Utställningen har tio teman, och för varje tema finns det en interaktiv station med en 3D kopia av ett föremål som man ska kunna

Figur 4. Olika knopar kan testas.

klämma och känna på. Digitala inslag kompletterar dessutom de fysiska föremålen i utställningen, där besökaren kan zooma in på föremål och se dem från flera vinklar, för att få en detaljerad förståelse för föremålet. Det finns även flera digitala spel och andra typer av interaktiva digitala moment, samt animationer av föremål, mönster och människor, som visat sig vara väldigt populära hos de små barnen.

I mitten av utställningsrummet finns ett gemensamt rum, som heter Yggdrasil efter världsträdet i den fornnordiska mytologin, där skolklasser kan samlas. Rummet är också format efter världsträdet och inne i rummet finns det olika miljöljud: "I trädet Yggdrasil har vi träd som knakar, humlor som surrar, fåglar och så." Detta rum nämns också som mycket lyckat, men dess plats var inte helt självklart: "jag är jättenöjd med det gemensamma rummet Yggdrasil, för det var ganska mycket diskussioner att det skulle ta för stor plats från föremålen och så, men vi stod på oss, och fick till det med stöd av producent och projektledare." Rummet är avgränsat med en nätvägg men inte helt slutet. Det går att stänga av animationer och ljud så att det också kan anpassas efter olika funktionsvariationer.

De har inte funderat på att nå nyanlända med just den här utställningen, även om de planerar att ta fram en folder på lätt svenska. De har inte heller funderat mycket på gränsöverskridande möten eller att få till spontana/oväntade möten, men Anna tycker att det vore väldigt spännande att fundera mer på detta framöver.

Kalmar stadsbibliotek

Kalmar stadsbibliotek flyttades till gamla posthusets lokaler och invigdes 2021. Biblioteket ingår i vad som ska bli ett helt nytt kulturkvarter med olika verksamheter som kulturskola, bibliotek, utomhusscen, teater m.fl. Detta kulturkvarter är tänkt att tjäna som ett nav för kulturen i Kalmar med så låga trösklar att alla ska känna sig välkomna och kunna ta del av kultur på olika sätt.

Intervjun genomfördes på plats den 28 mars med dåvarande bibliotekschef Christina Johansson. Utformningen av biblioteket har på en del sätt involverat invånarna med medborgardialoger och skolklasser som fått säga sitt och haft möjlighet att till viss del påverka utformningen av biblioteksrummet.

Olika grupper bjöds in här i huset när det fortfarande var en byggarbetsplats bland annat. Så folk fick tycka till, och sen var det stadsfesten och då kunde man komma hit och prata om önskemål och vad tycker du och vad känner du och vad skulle du vilja och så vidare och då kunde vi fånga upp de här tankarna.

Utifrån medborgardialoger och intryck från besökare så framkom det att platser att "hänga på" inne i biblioteket var viktigt. Detta tog arkitekterna till sig och idag finns många och varierande platser att sitta på, eller som den stora soffan/sängen på bottenvåningen, att ligga i och läsa.

Kalmar stadsbibliotek är speciellt genom att det inryms i de gamla posthusets lokaler (Figur 5).

Figur 5. Gamla posthusets lokaler.

Byggnaden är kulturminnesmärkt och det är något som Christina kommer tillbaka till flera gånger under intervjun.

Det har blivit ganska komplicerat bitvis och vi har fått göra många omtag för vad vi kan göra och får göra i huset, för att få det godkänt. Det var lite så att om vi sa att det skulle vara en trappa på ett ställe så kunde det ta ett halvår innan det var processat och då blev det ändå beslut att vi inte fick ha trappan där. Så det har varit oerhört komplext att arbeta med huset.

Kalmar stadsbibliotek är idag i en byggnad med den stora gamla posthallen på bottenvåningen. Denna inrymmer idag barn- och ungdomsavdelningen, samt datorplatser. I detta utrymme finns även ett "sagotält" mitt i den stora lokalen (Figur 6), samt flera mindre rum-i-rummet med sittplatser som avskärmas på olika sätt av bland annat hyllor och andra möbler. Det är oerhört högt i tak i denna yta och utformningen av byggnaden gör att akustiken tar upp alla ljud och förstärker dem.

Figur 6. Kalmars sagotält.

Är det många barn på familjeavdelningen så sprider sig ljudet i trappan, det går inte att komma ifrån. Det har varit en utmaning med ljudet byggnadstekniskt. Vi har målat med akustikputs, men det är fortfarande jobbigt om det kommer många barn på samma gång. Då stiger ljudet uppåt. Vi kan inte göra så mycket åt det eftersom man inte får ändra interiören.

Det är just familjeavdelningen som både fungerar väl och som inte riktigt fungerar som den var tänkt, enligt Christina. De planerade att ha sagostunderna i det centrala tältet, men pga ljudnivån så har de fått ha sagostunderna i samlingslokalen istället. Samtidigt är det på familjeavdelningen som många av de gränsöverskridande mötena sker.

Sittmöblerna på familjeavdelningen fungerar bra och där sitter många människor i olika åldrar och pratar, så där möts olika målgrupper.

De upplever också att många av mötena mellan människor sker i de stora möblerna, där människor till exempel sitter ner för att sticka eller göra andra aktiviteter. Den stora möbeln på första våningen utformades med ungdomar i åtanke (Figur 7). Här sitter ungdomar ofta med ipads och telefoner, men:

Den används kanske inte så mycket som den skulle kunna göras. Den skulle nog vara mer utsmyckad.

Figur 7. Möbeln vid entrén.

Figur 8. Individuellt bås.

Längs hela ena sidan av nedervåningen finns små bås där man kan sitta enskilt, men också bås med TV-spel i (Figur 8). De används en del enligt Christina, men de har ännu inte hunnit ordna TV-spelskvällar eller liknande. IT-avdelningen med datorer är också inrymd i familjeavdelningen, men allra längst in. Denna placerades här för att de äldre går igenom familjeavdelningen när de ska ha IT-hjälp och då sker det att äldre och yngre möts och hälsar på varandra.

Det var medvetet att placera dem här så de äldre möter barnen på väg in.

På våning två finns skönlitteraturen inrymd och även många mindre, avskärmade sittplatser med bord, stolar och fåtöljer. Här finns även platser med fyra att sitta runt bord. På varje plan har de utformat rummet med både enskilda platser och platser där flera kan sitta tillsammans.

På våning tre finns facklitteratur och en del studieplatser att sitta vid. Det är slående att de främsta utrymmen för möten finns på bottenvåningen och att det är familjeavdelningen som är framträdande här.

I de gamla lokalerna hade biblioteket ofta utställningar av olika slag. I dessa nya lokaler finns det inte riktigt plats för det.

Vi har haft mindre utställningar, men inte mer. Kalmar läns museum har en liten utställning nu om framtidens yta och boende. Vi måste testa och den här är liten så får vi se om det funkar. Det ska vara tillgängligt med. Man får inte heller blockera ytor.

På bottenvåningen finns även ett café och här ser man att många möten företas. Inne i caféet hänger de också tidningar, så att tidningsläsare kan gå in och ta en kopp kaffe samtidigt. De menar att i perioder blir caféet en samlingspunkt, men att det ändå borde kunna vara mer. I ett senare skede ska det också öppnas upp en uteservering och då hoppas de att det är fler som hittar dit.

I det gamla biblioteket hade man problem med narkotika och försäljning. Det fanns många ytor som personalen inte kunde se från informationsdisken. De nya lokalerna är öppnare och det är alltid personal som "floor-walkar". De har inte märkt problem med narkotika i lokalerna nu. Inte heller har man några större problem med ungdomsgång.

Det har inte varit så farligt faktiskt, kanske någon gång men inte mycket. Det diskuterades med arkitekten, ungdomsmöblerna skulle vara öppna så man kan se in i dem och även vara placerade nära personal, tex infodisken. Och så har vi studierummen som man måste boka.

Intrycket av Kalmar stadsbibliotek är att det är stort och komplext, med många olika ytor av varierat slag. Problemen med hög ljudnivå är genomgripande och är något som Christina återkommer till upprepade gånger.

Utvandrarnas hus - Kulturparken Småland

Utvandrarnas hus besöktes den 28 mars 2022 och samtalet var med Christina Lavett som är utställningsproducent på Kulturparken Småland och som varit delaktig i att ta fram den nya basutställningen. Denna utställning, som behandlar emigrationen till Amerika, invigdes i oktober 2021 (Figur 9).

Figur 9. Utvandrarernas hus.

Vi fick ta över verksamheten i Utvandrarernas hus för några år sedan. Då fanns det en väldigt gammal utställning här som belyste emigrationen från Sverige till Amerika. Då kändes det akut att omproducera den berättelsen. (...) Vi ville modernisera berättelsen. Berätta på ett nytt sätt.

Utställningen inleds med en film i ett rum som även kan ta emot skolklasser. Här introduceras besökaren till den berättelse som utställningen vill förmedla. I detta rum finns även usb- och datorutrustning så att den även går att använda för konferenser och möten.

Den gamla utställningen var väldigt tung i sin gestaltning. Väldigt trång. Små utrymmen. Miljöer. Idag hade vi förväntningen på oss att vara tillgängliga och anpassat efter en skolklass. Vi förväntade också att ha en teknisk nivå. Så att den är förändringsbar. Det saknades i den gamla utställningen. Vi hade sett allt som inte fungerade i den gamla utställningen. Vi förstod att vi ville ändra på det. Vi kunde därmed specia en omfattande önskelista. Det var svårt att få till möten i den

gamla utställningen. Det byggde på att man var tre till fyra personer som kunde gå bredvid varandra. Det var trångt och texttungt.”

Utställningen på Utvandrarernas hus säger sig ha platsbrist och att det därför inte har byggts in bänkar och platser där besökare kan slå sig ner en stund och vila, men kanske också prata med andra besökare (Figur 10). Det finns en mindre sådan yta i delen som tar upp ursprungsbefolkningen i Amerika och denna del funderar producenterna på att utveckla till en mer uttalad “häng-del”.

Figur 10. Utställningen är ganska trång

När utställningen utformades var det en prioritet att kunna ha möjlighet att ta emot klasser och grupper och att bygga en utställning med tillräckligt stora ytor för att ta emot många personer samtidigt. De vanligaste mötena mellan människor på museet är det mellan besökare och en guide.

Utvandrarernas hus erbjuder även audioguider för både barn- och vuxna. Här tycker de sig se möten mellan generationer eftersom barnen och vuxna kan ta del av utställningen på sitt eget sätt, men mötas och prata om den tillsammans. Utställningen har en tydlig inriktning mot barnets historia. Det finns ett flertal koffertar med olika föremål i, som alla berättar en historia ur ett barns perspektiv (Figur 11).

Figur 11. En koffert som berättar ur ett barns perspektiv.

Här har våra pedagoger byggt en historia kring vad det här barnet skulle kunna vara med om och uppleva. Och så har de illustrerat det med ett antal föremål, som man får plocka i. De är inte autentiska men de är tidstypiska.

Vid de här koffertarna sker många möten och här kan både barn och vuxna få leva sig in i berättelsen på ett mer handfast sätt, genom att till exempel klä ut sig i tidstypiska kläder. På ett ställe i utställningen finns en förstaklass- och en andraklass-koffert.

Har ni funderat på att skapa möten mellan olika grupper i samhället genom diskussion kring klassfrågor?

Ja, med tanke på att klyftorna ökar i samhället. Det går att relatera till idag. Vår samtid. Vi har inte kommit så långt. Det gör mig alldeles sorgsen. Många har det bra, men inte alla. Jag tycker att det är jättebra att vi kan visa sånt här.

På Utvandrarernas hus upplever pedagogerna att de unika föremålen engagerar och uppmuntrar till spontana möten och samtal. En klocka från en resenär på Titanic

stannade när skeppet sjönk och denna klocka är utställd i en monter tillsammans med brev från den avlidne (Figur 12).

Figur 12. Modell av Titanic

I montrar finns även originalhandlingar av olika slag. Dessa har man förstorat på väggarna runt om i utställningen så att besökare ska kunna läsa vad som står.

Vi har tematiska texter. Vi har några interaktiva stationer. Här har vi en interaktiv station kopplad till en karta. Man kan se hur lång tid det tog för ett fartyg att korsa Atlanten och vilken väg det tog. De ger oss möjligheten att lägga till och dra ifrån innehåll och aktiviteter. Vi skulle kunna lägga in ett spel. Men det har vi inte mäktat med. Folk är ofta intresserade av hur mycket resan över Atlanten kostade.

Här upplever personalen att många samtal sker mellan besökare just om resans kostnad och resväg. Personalen upplever att nyfikenheten hos besökare väcks i och

med utställningen och att man blir intresserad av att ta reda på vad som hände med de som utvandrade i ens egen släkt. På övervåningen i Utvandrarernas hus finns arkiv över emigrationen och tanken är att utställningen ska göra tröskeln in i arkivet lite lägre.

Det är vanligt att vi har en släktrrelation till någon som utvandrade. Och idag när det finns ett större intresse för släktforskning och när det blir enklare att knyta kontakt igen. Då tror jag att den här utställningen är en kick att "nu ska jag se efter om jag har släktingar over there". Nyfikenheten väcks. När vi tänker oss att arkivet här på övervåningen är helt unikt. Då vill vi skapa en mötesplats som gör det tillgängligt, lätt att ta sig till, med en introduktion, kring vad man kan hitta i arkiv och vad man kan forska om själv. Så att vi öppnar upp den där dörren som tidigare kanske känts väldigt stängt.

På Utvandrarernas hus funderar man på hur, och om, det i framtiden ska finnas möjlighet för besökarna att kommunicera med framtiden och andra besökare, via till exempel en pekskärm.

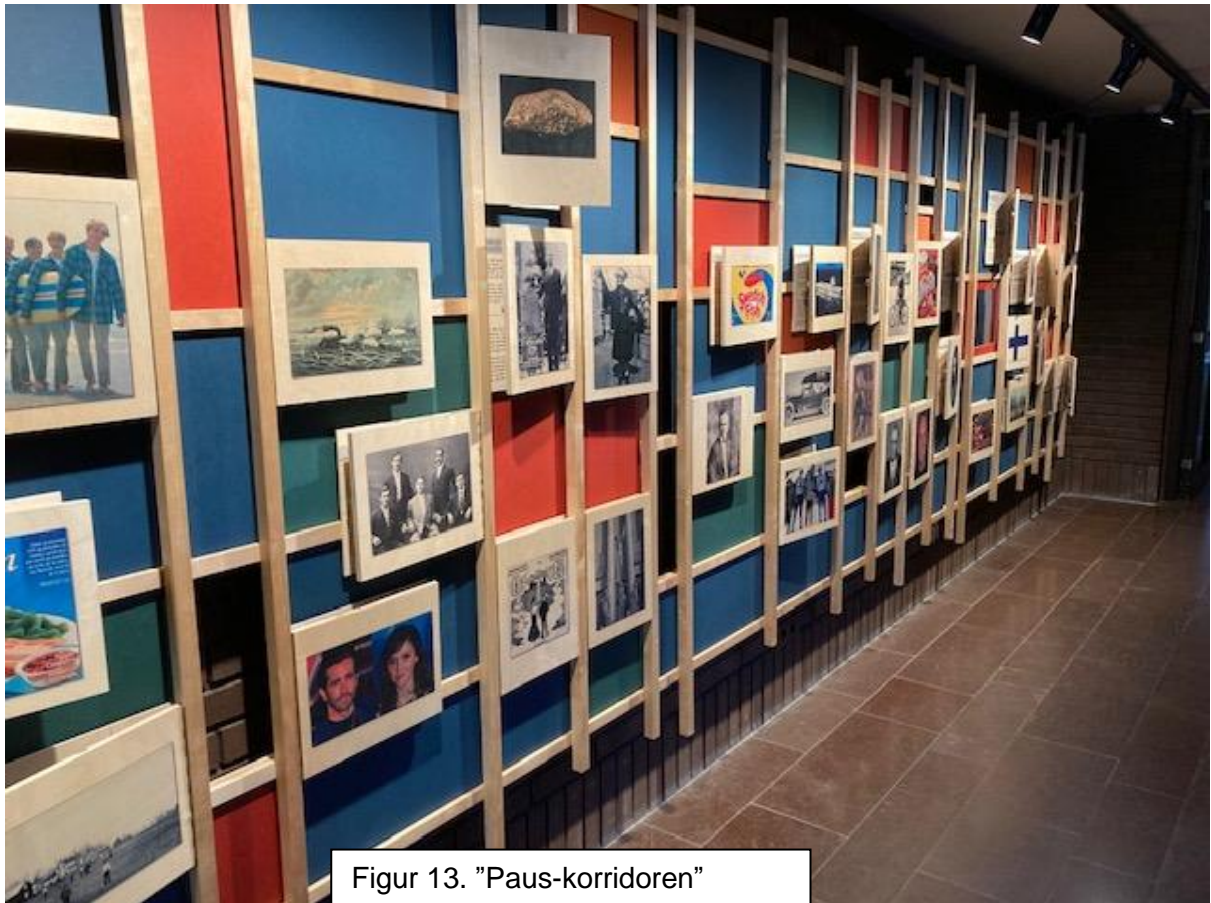
Men jag vill också flagga för att det är något vi inte vet hur vi ska hantera. När folk kan börja skriva vad de vill, så skriver de det vi inte vill.

Vad vill ni att de inte ska skriva?

Könsord eller hets mot folkgrupp. För vi kan inte hantera det. Vi vill inte öppna den dörren. Då måste vi ju ha en heltidstjänst som bara hanterar det forumet.

Muséet funderar även på om det skulle gå att kommunicera med färger, eller smileys eller dylikt för att hantera de potentiella problemen som de föreställer sig.

En del av utställningen där personalen har noterat att många samtal sker, är den som behandlar inträdet till Amerika. Det sporrar bland annat samtal kring vad som hände när människor anlände till Amerika och hur de togs emot.

Figur 13. "Paus-korridoren"

I mitten av Utvandrarernas hus finns en stor lokal som används för konferenser, möten, aktiviteter etc. och utanför denna finns vad Christina kallar "paus-korridoren" (Figur 13). Det är en korridor med en hylla som är full av små luckor. Bakom varje lucka finns en bild på någon, eller något, med svenska rötter och en kort text. Paus-korridoren har varit ytterst uppskattad och människor pratar om vad som finns bakom luckorna med varandra. Vi frågade varför just denna blivit så populär.

Nyfikenhet och överraskningsmomentet. Innehållet. Att man blir lite ställd. Att coca-cola-flaskan var svensk.

Just nu är del två av utställningen under planering. Denna kommer att beröra invandringen till Sverige efter andra världskriget.

En kort introduktion kommer beröra att människan alltid rört sig över jordklotet. Att det inte är något konstigt. Därefter fokus på invandringen till Sverige efter kriget – arbetskraftsinvandring, invandring för att man flyr från något, och ren flyktinginvandring. Så det kommer vara tematiska nedslag, med fokus på olika orsaker som också leder till olika typer av

bemötande. Det är en sak att bemöta greker eller tjecker som börjar jobba i industrin sedan dag 1, och hur vi bemöter flyktingar från Somalia. Det är en väldig skillnad. Så här vill vi ha mer häng, mer samtal.

I denna del planeras både intervjuer med invandrare, poddar och mer traditionell utställning. Platser för samtal och reflektion kommer att bli viktiga här. Det är också just det som personalen tycker sig sakna mest i den nuvarande utställningen, platser för att "hänga" och för att reflektera.

Tingsryds bibliotek

Tingsryds bibliotek besöktes den 29 mars 2022, och konversationen fördes mellan Gustav Wollentz och bibliotekschefen Anna-Karin Karlsson, författarna till denna rapport. Tingsryds bibliotek totalrenoverade sina lokaler under 2019, och de blev färdiga under hösten samma år. I renoveringen arbetade biblioteket mycket med att använda lokalens förutsättningar för att skapa rum i rummet, alltså trevliga och inbjudande sociala ytor att umgås på som blir mer personliga:

Och från informationsdisken ville vi ha fri överblick över biblioteket. Så därför är hyllorna lägre. Och vi har arbetat mycket med ljudet och ljuset. Så plattorna här är ljudabsorberande. Så man ska kunna ha samtal. Vi har en del studieplatser och ett tyst studierum. Men vi vill inte ha ett tyst bibliotek. Vi vill ha ett bibliotek där det pågår samtal och möten.

De ytorna som är skapade för att umgås på, finns till exempel belägna mellan bokhyllor och i hörn, med inbjudande möbler och bord (Figur 14). En yta användes dock inte som ursprungligen tänkt, nämligen en yta med en soffa som personalen kallar "vardagsrummet".

Figur 14. Inbjudande yta att hänga i.

Den blev populär att använda av ett ungdomsgäng, som därmed inte använder möblerna i ungdomsavdelningen. Trots att disken har full översikt över ytan har ungdomarna varit besvärliga, och till exempel använt droger så att polis behövs tillkallas. I och med polisens involvering har situationen förbättrats.

Ungdomsavdelningen används inte så mycket som personalen hoppats på, vilket medför att förändringar kan behövas:

Här har vi ungdomsavdelningen. Den blev inte så lyckad eller använd som vi tänkt oss. Vi har ändrat om. Förut var det två rum i rummet. Det blev inte alls bra. Men vi har öppnat upp. De använder det lite mer, men inte så mycket. Det är det där vardagsrummet som är populärt. Vi funderar på en soffa istället för de här kuddarna, som inte är så populära.

Det har varit viktigt för biblioteket att ha en lokal som kan användas på många olika sätt, och att bokhyllorna har hjul så att en större öppen yta kan tas fram vid behov (Figur 15).

Figur 15. Ytan kan öppnas upp.

Detta ger också möjlighet att skapa många olika typer av sociala tillställningar, såsom författarbesök eller folkdans:

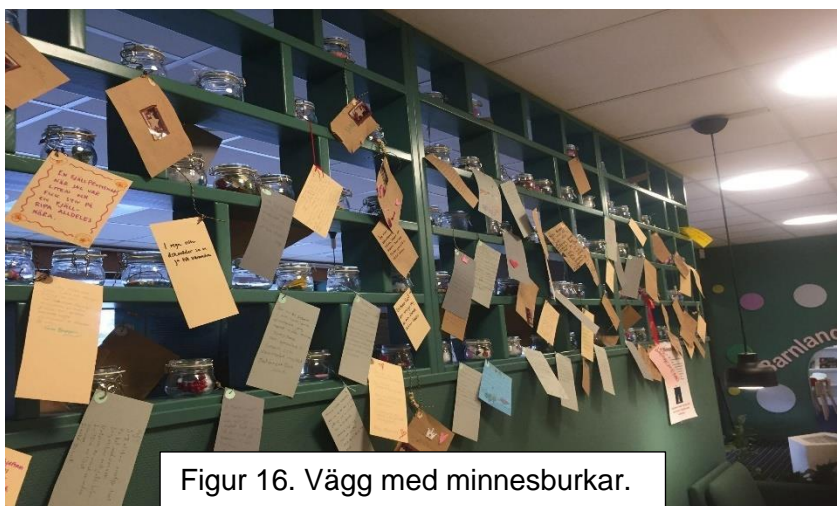
Där står en scen. Så vid författarbesök kan vi lägga ut den. Vi jobbar med att allt går att flytta. Under kulturnatten hade vi dansgolv. Vi har tänkt på

att man ska kunna använda det på många olika sätt, och det gör vi. Spelemännen satt här och spelade. Det lockade blandat. Vi trodde att det bara skulle komma äldre men det var även en del yngre. Inga 20-åringar dock. Vi hade nog 80 till 100 personer.

Detta är ett exempel på hur bibliotek kan arbeta med att skapa generationsmöten mellan yngre och äldre. Biblioteket har tänkt på hur spontana och oväntade möten kan uppstå genom hur de olika avdelningarna på biblioteket är placerade, och mer specifikt sträckan besökare behöver gå för att komma till dem, i likhet med hur de resonerade på Kalmar stadsbibliotek som beskrivit ovan. Här har det varit viktigt att besökare ska kunna träffa personer som de kanske inte vanligtvis träffar, och få andra typer av intryck:

Så här har vi studieplatser och dataplats och tidningar. Här sker alla, eller de flesta, spontana mötena. Vi har medvetet gjort så att de måste gå genom hela biblioteket. Förut var tidningsläsarna allra längst upp. Men då behövde de inte möta några andra. Nu måste de möta andra människor. De måste ta sig genom hela biblioteket. De flesta tycker att det är positivt att vara här. För dem betyder det ganska mycket. De träffar oss i disken. De går förbi andra människor. De ser vad vi har skyltat för böcker. Det sker spontana möten på väg mot tidningshörnan. Det blev väldigt bra.

Det här visar på betydelsen i att tänka i flera varv: vad behöver göras för att skapa en mer dynamisk miljö där fler möten kan ske? Genom "minnesburkar" har biblioteket arbetat med att samla in perspektiv från alla målgrupper i samhället, från de minsta barnen till de äldsta åldringarna (Figur 16).

Figur 16. Väg med minnesburkar.

Minnesburkarna går till så att besökaren tänker på ett minne och väljer ut en symbol för minnet i form av återbruksmaterial som biblioteket lagt fram, t.ex. bomull för snö. Denna symbol läggs sedan i burken och på en etikett som knyts fast i burken skrivs, eller ritas, minnet ner. Detta har blivit en form av kommunikation till bibliotekets besökare och mycket uppskattat. Tillgängligheten är bra eftersom man kan välja att bara stoppa ner en symbol, måla sitt minne om man inte kan skriva, eller skriva en lång text om man vill det.

Karlshamns bibliotek

Karlshamns bibliotek flyttade 2016 till nya lokaler i en galleria som en tillfällig lösning inför en flytt till ett planerat kulturhus i Karlshamn. Detta kulturhus blev dock aldrig byggt på grund av alltför höga kostnader för kommunen, och den tillfälliga lösningen blev istället permanent. Nu finns biblioteket uppdelat i flera olika våningar i gallerian, vilket kan göra det svårt att hitta rätt som första besökare. Sedan 2016 har dock ytterligare lokaler tillkommit, och under intervjutillfället var de mitt i arbetet att flytta barnavdelningen till en annan lokal och skapa en "multisal" där barnavdelningen låg vid samtalet. Multisalerna ska kunna ha olika typer av utställningar, samt vara ett rum för samtal och möten, då den typen av lokal saknades vid intervjutillfället. Intervjun genomfördes på plats den 29 mars 2022 med bibliotekschefen Susanne Johnsson samt Rolf Andersson och Desiree Håkansson.

Tidigt under samtalet kom utmaningarna i att ha ett bibliotek uppdelat mellan flera våningar fram, eftersom det minskar möjligheten för spontana möten och samtal:

Jag skulle säga att det är fler nackdelar. På det gamla biblioteket hade vi ett plan, ett stort bibliotek. Vi hade en barnavdelning, och en vuxenavdelning. Då kunde allt ske smidigt och enkelt. Nu måste föräldrarna gå till den ena lokalen [med barnen] och sedan över till den andra för vuxna. Många klagade på det. Men det finns fördelar också. Tidningar har vi däruppe i den obemannade lokalen. Vilket vi från början tyckte var, som gammal bibliotekarie, vi kan inte ha obemannade lokaler. Det fungerar inte. Men det har fungerat bra. Då hamnar tidningsgänget däruppe. De här gubbarna som finns på varje bibliotek. Som älskar att sitta där och läsa lite tidningar, men framförallt att prata med varandra. Eftersom de är lite lomhörda blir det högljudda samtal, och rätt tråkiga samtal för resten. Nu sitter de där. Det är en fördel. Men samtidigt en nackdel, om allt är på ett ställe, så är det alltid folk, det känns alltid levande, nu kan det vara så att det knappt känns som att det är några folk här ... men de är bara i en annan lokal.

I citatet ovan blir det tydligt hur den nuvarande lösningen skapar en större separation mellan olika besökare och målgrupper till biblioteket, som gör att de inte möter varandra i samma utsträckning. Biblioteket har fått anpassa sig efter lokaler som tagits fram i annat syfte än att vara bibliotek, och acceptera en tillfällig lösning som permanent. Flera förväntar sig inte ett bibliotek i gallerian och en del nyanlända har misstaget biblioteket för att vara en bokhandel, och därför inte gått in. Det finns dock också fördelar med att vara i en galleria, eftersom det gör att personer som annars inte hittar till biblioteket finner lokalen, och använder den, även om det inte var syftet med att besöka gallerian. På så vis kan läget göra att nya målgrupper nås.

Den lokal som fungerar bäst socialt, enligt de vi talar med, är just barnavdelningen.

I synnerhet utan precis utanför barnavdelningen där en båt som barn kan leka i har placerats (Figur 17):

Du frågar om vi har mötesplatser där olika träffas, ja barnavdelningen har vi ju! Det är ett typexempel. Där har vi både invandrarfamiljer och svenska familjer. Och barnavdelningen har också en plats som är utanför

barnavdelningen, som är en jättestor mötesplats. Båten! Den båten tillhör biblioteket, och den hade vi på vårt gamla bibliotek, och den behöver alla barnavdelningar. En stor grej som är lockande för barn. Och här kan man säga ... nu när vi får en ny barnavdelningen blir det svårt för gallerian, för då måste vi ta bort den där. Då behöver de nästan sätta upp något annat där. (...) Båten är en magnet. Och det kan vara en fördel att inte ha den inne i biblioteket. Här är ett mycket större rum för ljudet. Det skapar en lugnare miljö för de som är därinne. Väldigt många som hittar in barnavdelningen hade egentligen gått till gallerian för affärer, men barnen vill till båten, barnen vill in där.

Figur 17. Båten.

Även föräldrar samlas vid båten, i och med att barnen leker, vilket skapar spontana och oväntade möten. Ofta letar sig därefter barn och föräldrar in i barnavdelningen på grund av den nyfikenhet som väckts, trots att det inte var den ursprungliga planen.

En annan aspekt som fungerat socialt har varit de mötesrum som går att boka i förväg (Figur 18). Dessa hade inte biblioteket innan, och de används flitigt, i synnerhet av

Figur 18. Mötesrum

Figur 19. Mysigt "kryp-in"

tonårstjejer med invandrabakgrund som behöver lugn och ro för att fokusera, eftersom sådana rum kanske saknas i hemmiljön eller hos vänner:

Sedan har vi andra ungdomar som sitter här och studerar. Ofta med invandrabakgrund. Ofta i 18-19 års åldern. Sedan har vi ytterligare en grupp. Yngre flickor från högstadiet, av invandrabakgrund. De studerar gärna och bokar rum. De vill sitta i fred och plugga, samt göra annat, såsom TikTok. De sköter sig.

I och med att det ligger i en galleria där ungdomsgäng också vistas, skapades även en del ytor som inte använts som tänkt. Ungdomar föredrar avskärmade ytor, mysiga rum i rummet, där personalen inte har insyn. Dessvärre har det också lett till att de kan användas av gäng som förstör möblerna och kan vara stökiga och störa besökare och personal. I synnerhet var en social yta nära P-däcket populärt av ett stökigt ungdomsgäng, då de snabbt kunde gå ut på P-däcket för att röka. Personalen löste det genom att låsa utgången till P-däcket, vilket gjorde att ungdomarna slutade använda ytan.

Personalen arbetat hårt med att skapa trevliga ytor att umgås i, trots lokalens begränsningar med lågt tak och trånga ytor (Figur 18). Hyllor har även sänkts vilket ger en luftigare känsla, ökar tryggheten och ger en större överblick. De håller även koll på hur besökare använder ytor. Ifall de använder eller flyttar på möbler på ett annat sätt än tänkt, noteras det, och personalen funderar därefter på om förändringar bör göras för att skapa ett bättre socialt rum. Här vill de också skapa möjlighet att kunna använda ytor på flera olika sätt:

Vi hade en digital föreläsning med en forskare från Australien. Han pratade mycket om det. Rummet och arkitekturen och vad gör folk egentligen? Det är som du säger. Jag har med det hela tiden när jag funderar över, vad är det folk vill ha, vad gör de och är det realistiskt?

Utvärderingar har även gjorts i barnavdelningen med skolelever, där de undersökt vilka ytor som är mest populära att använda. Den mest avskilda, avskärmad av hyllor åt alla håll, där tre kan sitta, var den mest populära. Det är ofta att personalen inte är medveten om att den används av barn, förrän de hör röster komma därifrån. Detta är ett exempel på hur bibliotek utvärderar vad som fungerar, och vad som inte fungerar, socialt, och utvecklar verksamheten utifrån en sådan utvärdering. I utvecklingen av nya lokaler har biblioteket även samlat in perspektiv från barn i en mellanstadieklass, där barnen fått rita sitt favoritbibliotek. Även här poängteras det att barnen vill ha avgränsade, mysiga ytor, så kallade "kryp-in". Detta har de i åtanke i det pågående arbetet med den nya barnavdelningen.

Biblioteket har inte arbetat med att låta besökare kommunicera med framtida besökare genom att samla in perspektiv, reflektioner eller åsikter. Tankar har funnits för ett sådant initiativ, och en lampa har köpts in där skrivna lappar kan sättas upp, men den användes aldrig i slutändan. De vet inte i nuläget var de skulle kunna samla och visa perspektiv från besökare då de saknar en lämplig vägg. Förhoppningen är att den planerade multisalen skulle kunna fungera på ett sådant sätt. De är intresserade av att arbeta mer på det viset.

Genom att dela upp bibliotekets rum på olika våningar minskas också möjligheten för spontana och gränsöverskridande möten, vilket personalen påtalar som en brist. Den

ytan som tycks fungera bäst för spontana möten, är den ovan nämnde båten utanför barnavdelningen. Där sker även mer gränsöverskridande möten, framförallt mellan svenska och nysvenska föräldrar och barn.

Östergötlands museum

Östergötlands museum stängde för att totalrenovera sina lokaler i mars 2019. Den 14 maj 2022 öppnade museet på nytt efter över tre år av renoveringar. Först och främst var det byggnaden i sig som var i behov av renovering på grund av dåligt skick och vattenläckage i och med regn, men i och med detta togs också helt nya utställningar fram. Vårt främsta fokus i denna studie är på deras konstutställning, "Verkligheter", samt deras kulturhistoriska utställning "Vägen hit", som båda öppnades den 14 maj 2022. Eftersom utställningarna öppnade så nyligen har de ännu inte hunnit utvärdera vad som fungerar som de ursprungligen tänkt, och vad som inte gör det.

Vi besökte museet den 8 juni, då museichefen Olof Hermelin samt Gabriela Huk, chef för publik och lärande, visade oss runt i utställningarna. Det som gör detta exempel särskilt intressant är att man i designen och utformningen inte enbart kunnat tänka på innehåll och presentation, utan även på själva rummets form. Detta visade sig ha stor påverkan. Innan vi presenterar hur de arbetat med de olika utställningarna är det värt att nämna den installation som oftast förs på tal när vi frågar om vad som fungerar socialt, nämligen en installation med en bäck som återfinns på gården utanför museet (Figur 20):

Figur 20. Installation utanför museet.

Den här installationen. Var tanken att den skulle fungera socialt, eller var det en oväntad konsekvens?

Gabriela: Det var tanken. Det skulle vara ett verk som skapar möten, och som är barnvänlig, så att barn kan leka med den. Det är en konstnärsduo som heter Kultivator. De har valt att lägga en demokratisk aspekt till det, tillgången till vatten. Det är skönt att se att verket fungerar som det var tänkt.

Olof: det är stans bästa solyta. Det är många som haft det som en plats. Vi har haft stolar här innan, och vi har haft en pensionär som brukar komma och sola. Jättenöjd. Gabriella: och vi har två musiker som kommer och sätter sig: gitarr, dragspel. Olof: det är skapat av pandemin. De har börjat träffas utomhus för att repa. Det har faktiskt öppnat upp. Vi använder det också som vår publika yta vid vernissager och större events.

Det här betonar betydelsen av ytan utanför entrén till ett museum eller bibliotek som ett rum för spontana och oväntade möten. an arbetade medvetet med själva rummets

Figur 21. Runda former som överraskar.

utformning för att skapa möten. Ett externt företag anlätades för att ta fram de nya museirummen, och där lades mycket fokus på just form. Angående den sociala dimensionen står några saker ut. De har valt former som *överraskar och utmanar* våra förväntningar. I konstutställningen har man medvetet lekt med idén kring den vita

kuben - ett specifikt utställningsformat för konst med raka linjer i väggarna och vita färger. Formerna är i stället ofta runda och överraskar (Figur 21).

Man ska aldrig veta hur nästa rum runt hörnet ska se ut, vilket också ska locka besökare att vilja återvända flera gånger till museet, eftersom man alltid ska kunna upptäcka nya saker och få andra perspektiv (Figur 22 & 23):

Vi vill skapa nyfikenhet för vad man kan se här. Vi har många återkommande besökare och vi vill att de ska bli ännu mer sugna på att komma tillbaka och få ut något nytt vid varje besök. Så upptäckande har varit ett viktigt ledord.

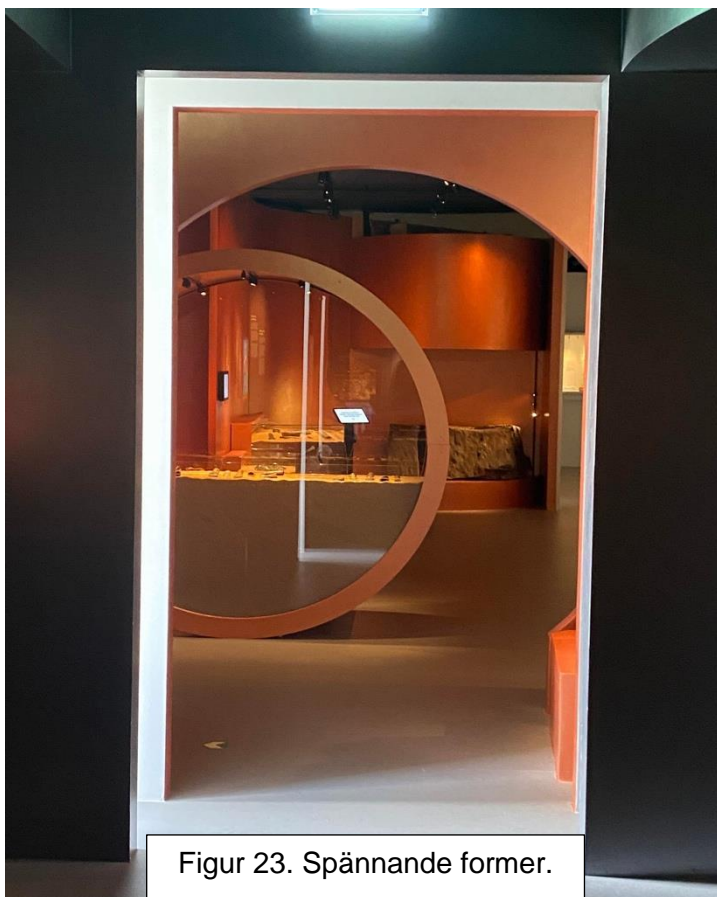

Figur 22. Övåntade former.

De har arbetat mycket med att ta fram olika former av titthål som ger en liten inblick till ett angrånsande rum. Detta skapar *nyfikenhet* som i sin tur leder till samtal. Till sist har de arbetat med att ta fram mindre rum i rummen, som skapar en mer intim och personlig relation till verken, och där det känns enklare att ha samtal med varandra:

i de här lite avskårmade rummen där man kan vara 3-4 personer. Där kan man prata om konsten. När man är lite isolerad och kommer närmare konsten.

I utställningsrummet kan man snabbt gå från stora öppna ytor till små intima rum vilket skapar spånnande kontraster som underlättar samtal. Detta kallar de "tempovåxlingar" i rummet. Ett syfte har varit att försöka avdramatisera museirummet, vilket medför att samtal kan uppstå på ett mer naturligt vis.

Figur 23. Spännande former.

För att ta till sig av konstutställningen har målet varit att arbeta med olika kunskapsnivåer som dessutom ska kompletteras med interaktiva stationer:

Tanken är att man ska kunna uppleva utställningen på olika nivåer. Har man inga tidigare erfarenheter av konst ska man ändå kunna relatera konstutställningen till sitt eget liv. Har man bred kunskap märker man att detta är en lek kring vita kuber, och kan teoretisera kring konsten på den nivån. Vi har tänkt kring fyra olika lager och fyra olika kunskapsnivåer. Vi vill ha fler

analogt interaktiva stationer. Tekniken är en sak, men sedan vill vi att man upplever och upptäcker konst på andra sätt också. Så det kommer tillkomma flera sådana stationer, där man får interagera med konst på andra sätt än med ögonen.

Det innebär att även de utan förkunskap kan bli fascinerade och vilja veta mer. Här har de arbetat mycket med krockar och kontraster, som inte nödvändigtvis följer en kronologi/tidslinje. Ett exempel är en vägg med konst från olika perioder och med skilda stilar, men som delar samma tema: maskulinitet. Den väggen stimulerar samtal, eftersom det är ett tema som varje person kan, på något vis, relatera till sitt eget liv oavsett konsthistorisk förkunskap. Maskulinitet och hur det kan skildras och har skildrats historiskt är en källa för samtal. Likaså kontrasterna mellan olika stilar och perioder. Att ha mod att överraska och bryta mot förväntningar har varit viktigt under renoveringsarbetet.

Många delar av utställningarna tar besökaren själv som utgångspunkt och utifrån besökaren finna relevanta kopplingar till konst eller kulturhistoria. Som exempel kan nämnas den kulturhistoriska utställningen som börjar i framtiden för att sedan hamna

i nuet, där "jag"-et står i centrum med en stor spegelbild där man ser sig själv, för att sedan kronologiskt från nutid resa bakåt i tiden. Planen är också att inkludera fler interaktiva stationer. Ett exempel från konstutställningen är en station där besökaren ska erbjudas möjligheten att ta egna selfies och ladda upp för framtida besökare att se. Stationen med selfies ska finnas i rummet som fokuserar på konstnärliga porträtt.

Museet har arbetet medskapande i olika processer, bland annat i ett projekt som heter Ung Konst Öst, där ungdomar med konstnärsambitioner i Östergötland ges en yta att vara kreativa och skapa konst på. Det finns även ett moment som heter Perspektiv, där andra konstnärer och besökare får möjlighet att göra egna tolkningar av verken i museet, som sedan kan ställas ut. Detta medför även att besökare kan kommunicera med framtida besökare på ett kreativt och stimulerande vis:

I perspektiv-delen, där dagens besökare kan lämna tolkningar och spår till framtida besökare. Men det är förnybart. Vi får se hur mycket av det som blir bestående i utställningslokalen. Det kan ju vara en reaktion på en utställning som kan bli väldigt märklig om några månader eller år. Det är ett socialt projekt där vi försöker nå de målgrupper som vanligtvis inte kommer till museet. Så vi jobbar mycket utanför museibygnaden i perspektiv-delen.

Även delen i den kulturhistoriska utställningen med fokus på framtiden var medskapande:

Här fick besökare vara skapande under processens gång. Hela samtalet om framtiden hade vi barn med. Vi hade en omröstning om vilka föremål som speglar nutiden bäst. Man fick under invigningshelgen lämna in förslag på vad museet borde samla in i framtiden. Vad kommer bli viktigt? Så på det sättet interagerar vi med besökarna.

De gränsöverskridande mötena som noterats är framförallt när mor och farföräldrar tar med sina barnbarn, och då kan spännande samtal ske. I arbetet med nyanlända från SFI brukar de använda föremål som de har från Syrien i sina samlingar, då de alltid

väcker igenkänning och samtal. Museet tycks inte ha arbetat så mycket med möten mellan nyanlända och andra grupper i samhället.

Arkiv, bibliotek och ateljé/pedagogisk verkstad är belägna nära varandra, och tillgängligt genom en annan entré som gör att de kan nås även utanför reguljära öppettider. Det medför också att oväntade möten mellan de (farbröder) som ska läsa tidningen, konstnärer och barn kan ske, vilket museet inte ser som ett problem, utan som något positivt.

Malmö Stadsbibliotek

Intervjun genomfördes på plats den 30 mars 2022 genom samtal mellan rapportskrivarna och Nina Sigurd och Niclas Paulsson. På Malmö bibliotek ligger fokus på avdelningarna Kanini och KRUT.

Kanini stod klart 2016. Kanini utformades tillsammans med forskare från Göteborgs universitet och Högskolan i Borås där barns delaktighet i utformningen av rummet undersöktes i följeforskning. Rummet har sedan dess anpassats vidare när personalen sett verksamhetens behov i relation till besökarna. Inne på Kanini finns både plats för spontana möten t.ex. de som uppstår när föräldrar och deras barn kommer dit, eller i skaparverkstan, och de bokade mötena, som vid sagostunder och för förskolor som kommer dit. Personalen upplever att många stammisar börjar prata och lär känna varandra inne på Kanini (Figur 24 & 25).

Den yta som kanske inte fungerar riktigt som de tänkte, eller som används mindre än de trodde, är skaparverkstan. Den används bara någon gång i veckan. Bebisytan däremot är det nästan alltid fullt av barn i och den är inte så stor.

Det finns ett problem i att Kanini är för populärt och vi behöver hantera det.

Hur menar ni att det är för populärt?

Figur 24. Kanini.

Figur 25. Interaktiv station i Kanini.

150 personer här inne på helgerna. Ingen kan göra något för det är folk överallt. Det finns inga utredningar som pekar på skadligt buller, men det är högljutt. 25 % av alla besökare på stadsbiblioteket går till Kanini och om det är så, så kanske inte Kanini bara ska vara en våning, utan det blir ganska många kvadratmeter vi behöver.

De ser också att de digitala bitarna inte används riktigt så flitigt som de hade önskat. Det gäller till exempel greenscreen och annan digital utrustning, som man ser inte används så mycket.

Men tror ni att det är att det digitala inte efterfrågas, eller för att de som jobbar med det kanske inte är så intresserade?

Jag tror att det är att det inte är tillsatt pedagoger för den verksamheten. Att den kompetensen inte är tillsatt. Och samtidigt är det svårt med de små barnen hur man jobbar med det digitala.

En del av det digitala som ändå används är krumelurmaskinen där barn kan måla en teckning och föra in den i maskinen och där teckningen sedan kommer upp på storbild på väggen. Alla aktiviteter inne på Kanini är gratis för besökarna.

Ungdomsavdelningen, KRUT, på andra våningen, är utformad i stil med en skog. Det finns trädkojor där barnen kan vara och en del andra krypin.

Man håller på nu inför tioårsjubileet och i ett utvecklingsteam med ungdomar i ett tjänstedesigngrupp för att se hur man kan vara relevant för 10 till 13-åringar idag.

I stort så arbetar Malmö bibliotek med delaktighetsprocesser på många sätt. Ett är genom att en skärm står uppställd vid ingången till KRUT och här kan ungdomarna skriva egna lappar om givna teman.

Besökare vill gärna göra avtryck. (...) Enkelt, signalvärde att sätta ett avtryck.

Det här blir ett tydligt sätt för besökare att kommunicera både med personalen, men också med andra besökare.

KRUT handlar om att hålla ett aktivt nätverk vid liv, vilka man håller en aktiv dialog med. Tipsa mycket på Instagram om vad vi tror att vår målgrupp är intresserade av. Nätverka och möta upp andra aktörer för att se hur man kan samarbeta.

I KRUT finns även en skapandeyta där även TV-spelsmöjligheter finns och möjlighet att visa film (Figur 26). Idag låter de inte TV-spel pågå utan att någon personal är med och att det görs mer publikt. På KRUT försökte man länge att ha TV-spel där ungdomarna själva spelade, men det upplevdes att det främst blev en sluten grupp som spelade och att många inte fick chansen att vara med. Det fanns även en otrygghet bland främst tjejer här. Detta har man nu kommit ifrån genom att ha TV-spel i skapandeytan.

Figur 26. Skapandeyta.

Forskning visar att biblioteken är tjejernas fritidsgårdar och tjejer går mer på bibliotek och andra kulturaktiviteter. Vi gjorde intervjuer med ungdomar och mkt med våra samarbetspartner som jobbat mycket med ungdomarna.

(...)

Nu har vi haft observationer på hur man rör sig i rummet. Vi hade pärlplattorskapande häromdagen och då visade det sig att man kom in, cirkulerade, kollade vad de gjorde, cirkulerade, gick upp i kojan och så vidare. Och sen går man fram till aktiviteten. Observationer är så värdefulla för hur man kan skapa en relevant verksamhet. En från personalen som sitter och tittar på hur ungdomar gör. Här är alltid personal så det blir självklart och inte så konstigt om en extra är här.

KRUT togs fram tillsammans med en inredningsarkitekt och Ung sommar som är praktik för unga. Man gjorde undersökningar bland andra unga kring vad de vill ha på en plats och i ett bibliotek. Biblioteket hade vissa ramar som man var tvungen att

förhålla sig till, till exempel kontor för samarbetspartners och inspelningsstudio. Just studion var något som efterfrågades på flera håll, och idag används den främst för att spela in poddar. Enligt personalen används studion relativt mycket. Besökare som vill använda den får gå ett introduktionspass och därefter går det att boka själv ett par timmar i taget.

På KRUT har man också arbetat mycket med flexibla ytor. Det ska gå att använda utrymmena till olika aktiviteter.

Tanken var inte att vi skulle ha en masterplan utan att vi skulle kunna anpassa det utefter vad som efterfrågas.

Överlag så är Malmö stad långt i framkant med att arbeta med delaktighet från barn och ungdomar. Detta genomsyrar både Kanini och KRUT. Målet med KRUT var att det ska vara en plats som ägs av användarna och att personalen inte ska skapa verksamheten, utan att de är där för besökarna som själva skapar, eller är delaktiga, i att skapa innehållet.

Många är rädda för medskapande ...

Vi också har en rädsla men där vi ändå tänker delaktighet i Malmö för ungdomar.

Vissa vågar till exempel inte sätta upp ett block på en vägg för då kommer det skrivas könsord. Är det ett problem?

Det är klart att det kommer såna ord men det kanske inte är hela världen. Olika sätt att jobba med delaktighet och delaktighetstrappan. Vuxna jobbar främst med tjänstedesignmetoden och att skapa lösningar efter behov och att vi för våra användare skapar utrymme för aktiviteter som de vill ha.

Nina Sigurd och Niclas Paulsson ger ett exempel på en tjej som ville skapa en bokcirkel för ungdomar och även hålla i den själv. Hon skapade denna cirkel och lärde sig på vägen hur man gör när man anordnar en bokcirkel. Det innebär att de som nu har varit deltagare i denna bokcirkel under en längre tid, vet hur man håller i en cirkel. De har utbildat varandra och på så sätt även tryggt återväxten för bokcirkel för unga.

I det stora hela baseras mycket av Malmö bibliotek på delaktighet och observationer. Det är besökaren i fokus och utifrån dennes behov utformas rummet. De spontana mötena kan uppstå just utifrån dessa behov, som en sten med wifi till exempel som ska finnas i utemiljön utanför biblioteket.

[det är] så enkelt med en sten där det finns wifi och då är man där tillsammans helt plötsligt.

Till sist spekulerar Nina Sigurd och Niclas Paulsson om vad som är en framgångsfaktor för verksamheten för att få besökare att mötas.

Gemensamma platser som flera människor känner ägandeskap till är viktigt. Det ger en effekt på samhället där de finns och ökar trygghet och hälsa.

Auschwitz - Not long ago. Not far away

Utställningen är en vandringsutställning som består av över 700 föremål från koncentrationslägren (Figur 27). Utställningen turnerar globalt och i Malmö har den funnits sedan maj 2022. Vårt samtal är med Musealias CEO Luis Ferrerio och det genomfördes via Zoom den 12 december 2022.

We like to say with a little bit of poetry, that we look at the world and there are things that we have a passion for but don't understand and we decide to create an exhibition about it. We create an exhibition to understand who we are as humans, why we are doing things and so on.

Utställningen skiljer sig på flera sätt från de andra studieobjekten i denna rapport. Det är en vandringsutställning och således har lokalerna som den sätts upp i olika förutsättningar vilket gör att utställningen i till exempel New York och utställningen i Malmö inte ser helt lika ut. Det är också en utställning där besökaren får en upplevelse baserat på en audioguide, även om informationstexter finns till alla föremål och berättelser i utställningshallen.

Figur 27. Utställningen Auschwitz. Not long ago. Not far away.

Besökaren följer en väg genom förintelsens historia, från det att nationalsocialistiska arbetarpartiet fick makten i Tyskland till dess att freden trädde i kraft. Besökaren får en gedigen bakgrund och inblick i tidens olika strömningar, innan den egentliga berättelsen om koncentrationslägren tar vid, med störst fokus på Auschwitz. Utställningen lyfter fram människoöden, men även den större berättelsen om samhället.

...the human connection is the most important. So when we have an artifact from a person we bring the story behind this artifact to the visitor, that stimulates the strongest experience which will create more empathy. It is always when you see the picture, hear the story and see the artifact, the three dimensional perspective is important, that is what really speaks to the visitors. The human story behind.

I utställningen finns inga platser att mötas på och samtala med andra besökare, eller det sällskap man har med sig. Det finns några stationer där film visas och där det finns bänkar att slå sig ner på (Figur 28). Men även här lyssnar besökarna i audioguiden och får berättelser från denna.

Vi ställde frågan om hur de har tänkt när det gäller ytor för människor att mötas på och kanske samtala eller reflektera över utställningen.

To be completely honest, we didn't think of spaces where people could share between different visitors that had not met before. But we do have the concept that the exhibition should not be reduced to a two hour experience, so it is important the before and the after. That is why we introduced the online universe and we hope to have a strong presence online.

Det framgår att det som var viktigast för producenterna var att få med så många föremål som möjligt. I övervägandet om man skulle ha ytor för rekreation i utställningen, eller om så många föremål som möjligt skulle vara med, så prioriteras det att ha med de allra flesta föremål istället för ytor att vila på (Figur 29). Besökaren leds på en förutbestämd väg genom utställningen och ungefär i mitten av

Figur 28. Station att sitta vid.

upplevelsen, kommer man till delen om gaskamrarna vilket är ett oerhört tungt avsnitt. Här finns originalföremål från barn utställda, men också luckor till krematorieugnar och cylinder där cyklon-b gasen strömmade in i duschutrymmerna i Auschwitz. Utställningen tar ett par timmar att ta sig igenom och det finns inte någon yta där man kan få vila, reflektera och komma ut ur upplevelsen (som vid detta lag är väldigt inträngande). Det är påfallande att ytor för möten, och ytor för att vila på och kunna reflektera på, inte har prioriterats.

Figur 29. Ett utställningsrum i Auschwitz – not long ago. Not far away.

Vi undrade därför hur de hade resonerat kring det:

So when we have the exhibition we have the wishes for the narrative and since the topic for the exhibition is difficult, it is good to have spaces for decompression, for quiet moments and where you can rest just a little bit, mentally, physically and then decide to go on. So the first place for Auschwitz was Madrid, with 2500 sqm, in NY 2000 sqm, but here it was on different floors and so you could sit down, rest and decompress, chat with a friend and so on. In Malmö it is very small, 1500 sqm so we had to compromise and have all the content of the exhibition on display as in NY and Madrid. That comes with a prize that we did not have rooms in the middle of the exhibition for decompression.

Inte på någon plats i utställningen fanns heller möjlighet till medskapande, eller kommunikation mellan besökare och framtida besökare. På de andra platserna som

vi studerat har det funnits tankar om att besökare ska kunna kommunicera med varandra via ord, skapande, meddelande eller liknande.

We listen to the feedback that we gather from the end of the exhibition where people can scan a QR-code and we ask ten questions about the experience. We have thousands of these. Sometimes we follow up where there are some comments if they clicked the “getting in touch” button. We can speak with them about the audiotour, the design etc. that help us a lot to avoid mistakes and to keep improving and it is always important to listen to what visitors have to say.

Här fokuserar producenterna mer på feedback angående själva utställningen, än på kommunikation mellan besökare där de kan dela upplevelsen och reflektioner mellan varandra. Det finns också en uttalad rädsla för att människor har svårt att mötas och kommunicera om svåra ämnen. Detta framstår som anledningen till att man inte möjliggjort kommunikation angående utställningens ämne mellan besökarna.

I have to say though, that bringing people together in one room to meet and share experience, especially on this topic, is complex since some people are very affected and some are happy to open and express their feelings while others just want to keep feelings for themselves. And they don't see the point of sharing. In some museums we have books where people can share their thoughts, but we also have that online, where people can share the experience of the exhibition.

I slutet av utställningen, som ett allra sista rum, finns en filmlokal där samma film visas på tre väggar (Figur 30). Det är en vacker film med barn och familjer från 30-talet. Här behöver besökaren inte längre ha audioguiden och kan sitta ner på bänkarna mitt i rummet och samtala med andra. Det var även i detta rum som vi iakttog att samtal pågick mellan besökare och att man här reflekterade över sin upplevelse av utställningen.

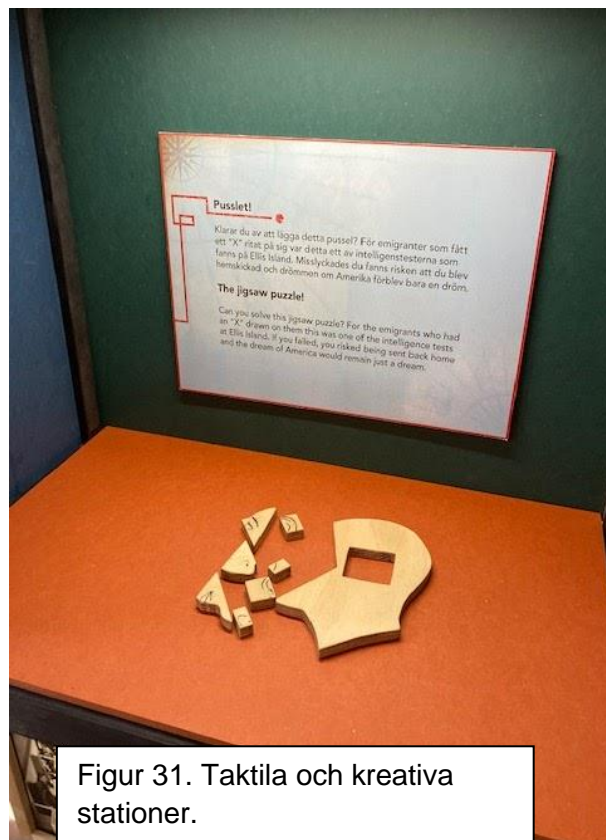
Figur 30. Det avslutande filmrummet.

Analys

Det framgår i alla fallstudierna när det gäller museirummet, att ett framgångsrikt koncept för att skapa både låg- och högintensiva möten, är berättande och skapande i anknytning till föremål. Detta är speciellt framträdande i fallet med Historiska museet och Utvandrarernas hus, där man arbetat med det visuella, taktila och kreativa (Figur 31) i form av t.ex. kistor med rekvisita från tiden i fallet med Utvandrarernas hus och runskrift, samt stationer med lukt/föremål i fallet med Historiska museet. Östergötlands museum uppvisar samma tendens vilket främst tydliggörs i konstverket utanför museet, som både är ett konstverk i form av en bäck, men också en drickbar fontän och en plats för människor att samlas vid och rent konkret ta del av, t.ex. genom att dricka eller doppa fötterna en varm sommardag. Museets utegård har blivit en plats för låg- och högintensiva möten.

I den ambulerande utställningen om Auschwitz är föremål konsekvent framlyfta tillsammans med text och i vissa fall audioguide. Det som saknas i denna utställning är dock plats och rum för reflektion. Reflektion i den bemärkelsen att antingen erbjudas möjligheten att sitta ner tillsammans och möta andra i upplevelsen, eller reflektion i den bemärkelsen att själva skapa något genom sin upplevelse, till exempel text eller bild. Genom att inte möjliggöra för besökare att själva vara medskapare, eller lämna sina avtryck/tankar till utställningen, har man även fråntagit besökarna möjligheten till möten med andra.

När det gäller biblioteken har dessa inte i samma utsträckning byggt in berättarstationer, eller möten kring ting. Vad som däremot är framträdande är att de bibliotek som har rum / ytor där kommunikation och reflektion från besökare kan ske i olika former, upplever till en större grad att människor stannar upp, möts och själva vill sätta sitt avtryck. Detta gäller t.ex. i Malmö bibliotek både i Kanini och KRUT på olika sätt. I Kanini sker det

Figur 31. Taktila och kreativa stationer.

bland annat vid krumelurmaskinen och i meddelandetavlan i KRUT. På Tingsryds bibliotek sker det framförallt vid utställningen med minnesburkar. Här är ett av få exempel från bibliotek där en utställning har skapats helt av besökare med hjälp av symboler, föremål och berättelser i form av text och / eller bild. Till viss del kan man även säga att det finns en berättarstation, eller i varje fall, en mötesplats i Karlshamns bibliotek också. Detta är i form av en båt där barn kan leka och uppleva och där föräldrar kan sitta på bänkar bredvid. Här sker en del möten mellan människor. Vad som inte finns i något av biblioteken är berättelser där fler sinnen än det visuella används eller kommer till uttryck.

Biblioteken är generellt sett bra på att skapa rum-i-rummen och det syns i våra studieobjekt. I Malmö och Tingsryd har dessutom kommunikation från och till besökare möjliggjorts. En intressant tanke är vad som skulle hända om taktila, audio, eller luktrintryck tillsattes? Det har visat sig att på museum är ett framgångskoncept att låta berättelsen stå tillsammans med andra intryck. Detta tillvägagångssätt kunde även tjäna läsfrämjande i begreppets vidaste innebörd. Av de institutioner vi besökte har Historiska museets Vikingarnas värld kommit längst med att arbeta medvetet med att engagera olika sinnen. Här kombineras ljud, syn, taktila moment, och till och med olika dofter, på ett kreativt vis, vilket visat sig vara effektivt för att skapa engagemang och stimulera samtal. I intervjun med Historiska museet var detta en stor framgångsfaktor, där människor verkligen möttes och kunde uttrycka sig på olika sätt.

Biblioteken skulle kunna dra nytta av att tänka mer kring att integrera fler sinnen vid olika delar av rummet, t.ex. i form av interaktiva berättarstationer där besökare kunde få ta del av olika föremål, läsa/lyssna på berättelser och själva lämna avtryck och reflektioner i denna, se t.ex. stationer från Historiska museet med runor, eller till viss del Utvandranas hus med koffertar där avtrycket besökarna lämnar består av att klä ut sig. Det hade varit en möjlighet att utveckla detta till att också kunna ta ett foto för att sätta upp på väggen och på så sätt lämna kvar något till andra besökare. Det är i stil med det tillvägagångssätt som Östergötlands museum har arbetat med i form av selfies från besökare. Detta skapar både deltagande och ger besökarna möjlighet att påverka utformningen av utställningen, samt blir en kommunikation med framtida besökare. Ett väl utformat sådant rum skulle även innehålla bänkar och möjlighet för

att sitta ner tillsammans. På det sätt skulle låg- och högintensiva möten på ett enkelt sätt kunna faciliteras.

I fallet med Karlshamn bibliotek, och även i fallet med Östergötlands museum, där man har skapat ett verk utanför lokalerna för människor att samlas kring och mötas vid, så skulle man också vilja undersöka vad som skulle hända om man tillsatte berättelsen/-er till samlingsplatsen. Det hade kunnat vara berättelser som besökare lämnat, ord som de fick läsa upp, bilder som de lämnat in eller liknande. Hur hade det förändrat människors möten på dessa platser och vad hade det tillfört?

En annan framgångsfaktor när det gäller att få människor att mötas och bygga in sociala relationer i rummet, är att arbeta aktivt och nära med målgrupper genom hela processen. Detta gäller inte bara i framtagningen och utformningen av ett nytt biblioteksrum, eller en ny utställning, utan också möjligheten till att förändra rummet utefter användarnas behov som kan skifta över tid. Malmö bibliotek är i framkant med att arbeta tillsammans med olika målgrupper, och inte bara fånga upp idéer från dessa, utan faktiskt låta dem vara medskapande och bestämmande i utformningen av rummet. Här är Kanini ett bra exempel.

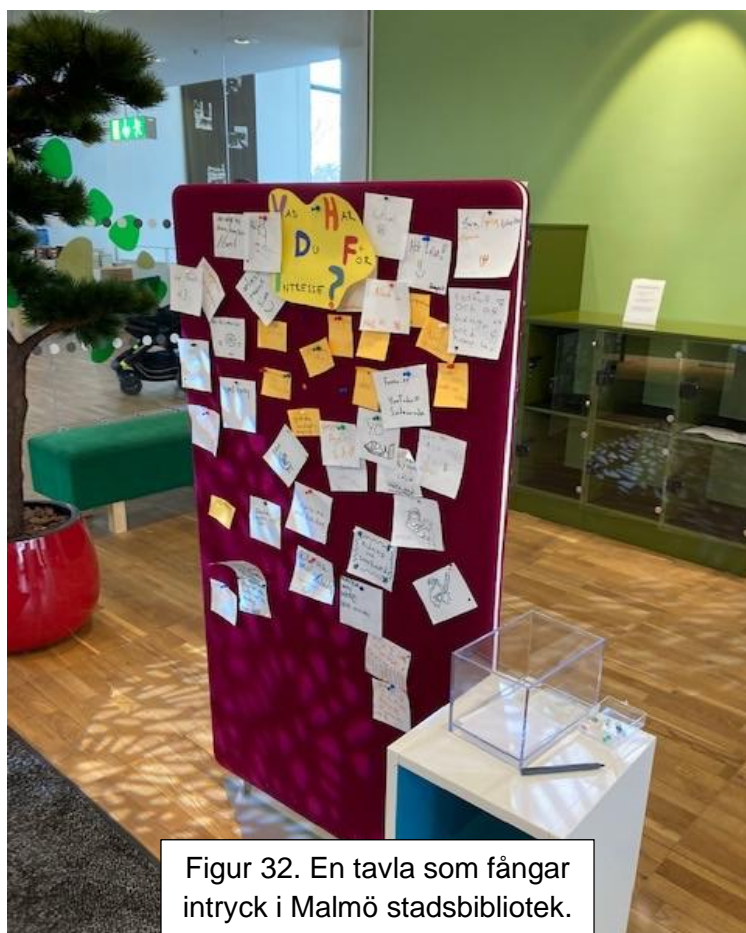
Östergötlands museum ligger också i framkant med att använda sig av målgrupper som är med och skapar själva utställningen. Här har man inte arbetat lika mycket med rummets utformning tillsammans med målgrupper, men målgrupperna är delaktiga i aktuella utställningar genom att de skapar dessa helt, eller delvis, själva. Tingsryds bibliotek har arbetat liknande men i begränsad skala, i utställningen med minnesburkar. Just nu pågår också arbete med att ta fram ungdomsråd som ska vara delaktiga i det fortsatta arbetet med biblioteksrummets utformning, men även i vilka aktiviteter och evangemang som skapas för unga.

Utifrån att medskapande är en framgångsfaktor för både möten och delaktighet, så är det intressant att flera av de som vi studerat, har en uttalad rädsla för medskapande. Rädslan består i att man kan få ord skrivna, eller bilder, som man inte vet hur man ska hantera. Här var det framförallt en rädsla för sexuella och rasistiska ord. Det är dock anmärkningsvärt att de verksamheter som har använt sig av medskapande i processen med utformningen av rummet, eller i processer med att skapa utställningar,

så har detta inte varit ett existerande problem. Varken Tingsryd, Historiska eller Östergötlands museum har detta inträffat så att det framträtt som ett problem. Inte heller i Malmö var det ett problem, utan kom någon lapp upp någon gång med ett ord som var kränkande, så rensades denna helt enkelt bort (Figur 32).

Det som också kan ses som en framgångsfaktor är viljan hos verksamheterna till att studera hur ytor används över tid, samt viljan att förändra om någon yta inte används som tänkt, eller i vissa fall inte alls. Detta är främst tydligt på biblioteken där alla nämnde att de arbetar på detta sätt i varierande grad. Malmö har genomfört flera observationer om hur besökare rör sig i rummet och hur det används och därifrån förändrat utformningen av ytor. Detta gäller t.ex. trädkojan i KRUT. Tingsryds bibliotek har arbetat på liknande sätt med TTT (Tverrgående Trafikktelling) innan biblioteksrummet byggdes om. Utifrån hur människor rörde sig i rummet och vilket behov som fanns, utformades och inreddes sedan bibliotekslokalen. All inredning är flexibel och på hjul, vilket innebär att lokalen kan ändras utan alltför stora svårigheter. En uppföljande TTT har inte gjorts på Tingsryds bibliotek efter det att lokalen renoverats och det hade varit intressant att se hur människor rör sig i, och använder utrymmet i dagsläget. För museerna framstår det som svårare att anpassa rummet, eller viljan att anpassa rummet, efter det att utställningen är framtagen. I våra studieobjekt finns det inte några exempel på att man faktiskt har ändrat om en utställningslokal efter att man studerat hur besökare rör sig och använder lokalen. Däremot finns en dialog om att möjligen ändra om i fallet med Utvandrarernas hus där man ser att ytor för rekreation och sittplatser i själva utställningslokalen är efterfrågat.

Auschwitzutställningen är här i en klass för sig och utgör i det närmaste ett

Figur 32. En tavla som fångar intryck i Malmö stadsbibliotek.

mot exempel till de andra. Här har man medvetet utelämnat de ytor för rekreation och möjlighet att sitta ner i ett rum som inte är fullt av intryck, i utställningslokalen i Malmö. Enligt producenterna var detta ett beslut som togs på grund av den begränsade ytan som man hade att tillgå. Det är dock anmärkningsvärt att producenterna är medvetna om att det finns ett behov för paus hos besökare ungefär halvvägs genom utställningen, men att man ändå väljer att ta bort denna yta. Det var påtagligt för oss som besökte utställningen att det hade behövts möjlighet till vila från intryck ungefär i hälften, eftersom intrycken är väldigt tunga och svåra att bearbeta.

Både de besökta biblioteken och museerna visade på betydelsen i överraskningen/det oväntade för att stimulera samtal och skapa nya möten, även om de tycks arbeta med det på olika sätt. På museer var det framgångsrikt att utmana besökarens förväntningar på hur museer "vanligtvis" är, och det gällde både innehåll och form. I framtagandet av nya utställningslokaler arbetade Östergötlands museum mycket med rummets form, för att gå ifrån de raka linjerna och förutsägbara övergångarna mellan olika rum, till ett museum där man aldrig kan veta vad som händer runt hörnet. Dessutom skapas nyfikenhet med hjälp av titthål och linjer i väggarna som gör att besökaren kan få en glimt av andra rum senare i utställningen. Man har även arbetat med innehållet och överraskar med sättet som historier förmedlas, där oväntade kombinationer och ett icke-linjärt berättande används för att närma sig teman från en ny riktning. Detta fungerar för att skapa samtal. Vikten av det oväntade kom även fram på en del av de bibliotek vi besökte, men på ett annat vis. Här har vissa av biblioteken arbetat medvetet så att möten mellan olika grupper som sällan träffas kan ske, genom hur de rör sig genom biblioteksrummet. Detta handlar bland annat om var tidningsavdelningen lokaliseras, så att de som använder den avdelningen (ofta äldre män) också möter andra grupper genom deras rörelse i rummet. Här är motivationen att underlätta för oväntade möten, som besökaren inte kom till biblioteket för, men som är av betydelse och skapar mening. Bristen i att ha tydligt separerade rum framkom tydligt i Karlshamns bibliotek, där bibliotekets lokalisering på olika våningar i en galleria skapade stora utmaningar i att få till just oväntade möten.

Det är intressant att överraskningen och det oväntade är viktigt för social interaktion och möten hos både museer och bibliotek, men att de tycks arbeta med det på olika vis. Här kan man tänka sig att de två olika typerna av organisationer också kan lära

av varandra. Kanske finns det ett värde i att bibliotek arbetar mer med överraskningar genom hur rummen är formade och genom hur berättelser/historier förmedlas? Bibliotek kan säkert utmana förväntningar mer än vad de nu gör, i synnerhet sett till berättarstationer och kanske även i rummets form. Museer, å andra sidan, kan arbeta mer medvetet med hur olika besökare rör sig genom rummen och mellan aktiviteter, för att skapa de där överraskande och oväntade mötena. Ytterst få museer som vi besökte tycks ha reflekterat kring möten på det viset.

Resultaten visar att museer och bibliotek kan lära av varandra kring social interaktion, möten och dialog. Vissa aspekter har bibliotek kommit längre i än museer. Ett exempel av många är framtagandet av mysiga rum i rummen där man kan umgås och utbyta erfarenheter. Av de museer vi besökte hade Östergötlands museum kommit längst i att kontrastera stora öppna rum med små intima genom spännande övergångar, men sammantaget har biblioteken en mycket större förståelse för dessa rums värde och hur de kan tas fram på bästa vis. Bibliotek har även funderat mer på hur möten kan skapas genom besökares rörelser genom rummet. Samtidigt har museer arbetat mer med ett historieberättande genom ting och stationer, där flera sinnen stimuleras, och som överraskar och skapar samtal. Detta kan bibliotek få mycket inspiration och idéer från. Både museer och bibliotek skulle tjäna på att våga arbeta mer medskapande med olika målgrupper, där intryck kan samlas in och kommuniceras till framtida besökare. Här tycks det finnas en rädsla hos både museer och bibliotek som inte verkar befogad utifrån våra studiebesök. Sammantaget är det spännande att se hur två verksamheter har så mycket att ge varandra, vilket belyser värdet i gränsöverskridande studier som denna.

Det är tydligt att både museer och bibliotek tjänar på att tänka medvetet kring hur de kan fungera som sociala arenor som skapar meningsfulla möten mellan människor. Det är värt att poängtera att både museer och bibliotek används och uppskattas socialt och uppfyller viktiga samhällsfunktioner på grund av att de är sociala, såsom social sammanhållning, hälsa och välmående. Med det i åtanke är det förvånande att både museer och bibliotek så sällan utvärderar rummens sociala dimension, alltså utvärderar hur rummen faktiskt fungerar rent socialt. Eftersom rummen så sällan utvärderas utifrån en social dimension är det svårt för museer/bibliotek att veta vad

som fungerar socialt och vad som kan göras bättre. Risken är därmed stor att varken museer eller bibliotek helt uppfyller sin potential i samhället som sociala forum.

Slutsatser

Av våra åtta fallstudier kan vi dra följande slutsatser:

Det har varit, och är, mycket framgångsrikt för bibliotek och museum att arbeta nära olika målgrupper. Ett nära samarbete, som varierar från dialog till delaktighet till samskapande, har resulterat i att människor känner delaktighet och att biblioteken och museerna är till för dem, till exempel på Malmö stadsbibliotek. Ett nära samarbete kan göras på olika sätt, i allt från medskapande med en specifik målgrupp där målet är att släppa delar av verksamheten till målgruppen själv, ex. bokcirkel av ungdomar för ungdomar på Malmö bibliotek, till kommunikation via minnesburkar och meddelandetavla.

Det som är avgörande är att verksamheterna vågar bjuda in målgrupper och på det sättet även vågar lita på att de flesta ur målgruppen kommer att sköta sig. Vi har i ett par fall, Museala och Utvandrarnas hus, sett en uttalad rädsla för att bjuda in till medskapande och dialog/kommunikation från besökare eftersom det då kan komma upp lappar med ord som inte är lämpliga och som kan vara kränkande för andra grupper. Det måste dock påpekas att de verksamheter som möjliggjort till kommunikation besökare emellan, inte i något fall upplever detta som ett problem.

En framgångsfaktor är att se till att bygga in så att möten kan ske mellan äldre och yngre. På Kalmar stadsbibliotek t.ex. ser man att samtal sker många gånger mellan äldre som är på väg till datorerna och då behöver gå genom familjeavdelningen. Liknande möten ser man på Kanini på Malmö stadsbibliotek, där barn och vuxna möts. Ett sätt att uppnå denna effekt är att studera hur människor rör sig i rummet och möjligen kunna ändra utformningen av det för att möjliggöra och underlätta för att möten sker. En möjlig sådan metod är TTT som företagits på Tingsryds bibliotek, eller observationer som kontinuerligt utförs på Malmö stadsbibliotek. I Malmö ändras rummets utformning utefter kontinuerliga observationer av hur besökarna rör sig, och använder biblioteksrummet.

Detta leder oss in till nästa slutsats, vilken är viljan och förmågan till förändring hos verksamheter. Det intressanta här är:

1. Verksamheternas vilja till en kontinuerlig process. Även om biblioteksrummet är renoverat och utformat på ett visst sätt, så blir det inte statiskt, utan är i en pågående förändringsprocess. På så sätt blir rummen aldrig konstanta och statiska.
2. Verksamheterna har inte förutfattade meningar om vad en målgrupp kommer att göra och hur de kommer att använda rummet. Utan istället är biblioteken och museerna villiga till att förändra rummets utformning efter hur människors behov ser ut. Detta görs efter att många observationer genomförts. Det här är även grunden i att våga öppna upp för medskapande.

Framgångsfaktorerna är att få till ett antal observationer utan förutfattade meningar och därigenom kartlägga både hur människor använder rummet, men också var möten sker mellan besökarna.

Samtidigt är det förvånande få museer och bibliotek som specifikt utvärderar rummens sociala dimension. I de fall där rummens användning utvärderas tycks det vara biblioteken som har kommit längst. Här är det tydligt att museer kan ta inspiration från bibliotek kring hur de arbetar med observationer och mer dynamiska och rörliga rum. Det är särskilt relevant eftersom museer har börjat tänka mer på att skapa dynamiska utställningsrum, där även basutställningar i viss mån ska vara föränderliga så att de inte lika snabbt blir utdaterade eller ointressanta. Det framkommer att båda verksamheterna kan göra mer riktade insatser för att bättre förstå hur rummen används socialt. Det vore värdefullt om museer och bibliotek kunde använda utvärderingsmetoder som inte bara fångar upp hur besökare rör sig genom rummet (TTT), men också hur rummen fungerar för att till exempel skapa samtal och möten.

De verksamheter som har ett större verk, eller en plats med någon form av större installation som människor kan använda sig av rent praktiskt, ser att här sker många möten besökare emellan. Detta är speciellt tydligt i fallen med Östergötlands museum och det konstverk med dricksvatten som finns utanför museet, samt med Karlshamns bibliotek och den båt som tjänar som lekplats och möjlighet till att sitta vid som finns utanför barnavdelningen. Eftersom dessa inbjuder människor att ta del av verken, både att utforska och rent praktiskt använda dem på olika sätt, blir dessa verk platser för både låg- och högintensiva möten. Detta syns även på Kanini, där lokalerna i sig

är utformade som upplevelser/verk och således ger människor möjlighet att utforska och mötas.

Berättarstationer, som i Utvandrarernas hus med Amerikakofferterna, eller Historiska museets exempel med runtavlan, har visat sig vara mycket framgångsrika för att skapa möten, men också för att uppmuntra till berättelser. Därigenom främjar dessa moment berättande och läsning. Vad som kan ske kring dessa stationer är stök och oordning. Det här kan vara en realitet både i ljudvolym och i saker som blir utspridda. En slutsats är att eftersom berättarstationerna är något av de mest framgångsrika faktorerna när det gäller möten, så bör inte verksamheterna vara rädda för att det periodvis kan bli lite stökigt, eller högljutt. Vinsterna med dessa stationer överväger nackdelarna om man vill att människor ska mötas, och om man vill främja berättandet och läsandet (i ordets vidaste bemärkelse). Här gäller det mer för verksamheterna, och för biblioteken i synnerhet där det finns en viss tystnads och ordningstradition som hänger kvar, att placera berättarstationer på ytor, eller i rum-i-rummet där besökare lätt kan hitta till dem, men inte stör andra besökare för mycket. Historiska museets utställning Vikingarnas värld visade också tydligt värdet i att arbeta med så många sinnen som möjligt i förmedlingen, där ljud, doft och taktila moment alla kan utgöra viktiga komponenter i en större, mer engagerande, berättelse. Det är spännande att fundera på hur bibliotek kan arbeta med fler sinnesintryck, och vad det skulle innebära för biblioteksbesöket. Här har biblioteken en viss uppförsbacke, eftersom de måste kämpa mot vissa förutfattade, och förlegade, meningar kring vad ett biblioteksbesök bör och inte bör innehålla, i synnerhet att biblioteken ska vara tysta och lugna.

Vi hoppas att denna studie tydligt visat på värdet i att tänka utanför ramarna och finna synergieffekter mellan verksamheter som har mycket att ge varandra, men som alltför sällan möts och utbyter värdefulla erfarenheter. Det är intressant att både museer och bibliotek är betydelsefulla sociala mötesplatser i samhället, men att de samtidigt kommit olika långt i att uppnå den potential de har för social sammanhållning. Medan museer arbetat mer med att engagera genom narrativ och berättarstationer så arbetar bibliotek mer med rum-i-rummet att umgås i och reflektera. Vi tycker till exempel att det vore spännande om museer kunde arbeta mer medvetet med att skapa mysiga rum-i-rummet där besökare också kan växla tempo, medan bibliotek kunde arbeta mer

medvetet med berättelser och narrativ som förmedlas genom rummet. Vi hoppas att denna studie kan ge positiv inspiration till den typen av "gränsöverskridande" initiativ.

Vi kan se ett behov av att mer ingående studera den uttalade rädsla för medskapande och kommunikation med besökare, som finns hos vissa av verksamheterna. Det hade varit intressant att se om detta är en realitet hos en större mängd verksamheter inom museer och bibliotek, eller om detta främst är en fördom som resulterar i en rädsla för samskapande. Om det senare är fallet, innebär detta att verksamheter möjligen avhåller sig från samskapande och kommunikation mellan besökare på grund av en rädsla som inte står i proportion till en realitet. En framtida studie kan titta på rädslor och hur det faktiskt förhåller sig i ett större antal verksamheter. En sådan studie inkluderar med fördel även verksamheter utanför Sveriges gränser.

Referenser

Audusson, Ragnar 2005. The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context The necessity of low-intensive meeting-places. *Journal of Documentation* (vol. 61.) 429-441. p.

Aabø, Svanhild., Audunson, Ragnar & Vårheim, Andreas 2010. How do public libraries function as meeting places? *Library & Information Science Research*, 32(1), 16-26.

Aabø, Svanhild. & Audunson, Ragnar 2012. Use of library space and the library as place. *Library & Information Science Research*, 34, 138-149.

Carlsson, Hanna 2008. ABM i Skåne: Lägesrapport från ett nätverk i förändring.

Dilenschneider, Colleen 2012. *According to Visitors, THIS is the Best Part About Going to a Museum (Hint: It's Not The Exhibits)*. <https://www.colleendilen.com/2012/02/12/according-to-visitors-this-is-the-best-part-about-going-to-a-museum-hint-its-not-the-exhibits/> (accessed 6 April 2022).

Dilenschneider, Colleen 2015. *Data Reveals the Best Thing About Visiting a Cultural Organization*. <https://www.colleendilen.com/2015/11/11/data-reveals-the-best-thing-about-visiting-a-cultural-organization-fast-fact-video/> (besökt 3 februari 2022).

Engström, Lisa 2019. *Att skapa självstyrande individer; effektivitet och motrörelser: Styrningsrationalitet och icke-rationalitet i bibliotek med obemannade öppettider*. Københavns Universitet, Det Humanistiske Fakultet.

Fichtelius, Erik, Persson, Christina & Enarson, Eva 2019. *Demokratins skattkammare: förslag till en nationell biblioteksstrategi*. Stockholm: Kungliga biblioteket.

Falk, John H. & Lynn D. Dierking 1992. *The Museum Experience*. Washington D. C.: Whalesback Books.

Gram, Magdalena 2002. *ABM: samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer: en lägesrapport på uppdrag av regeringen från Kungl. biblioteket, Riksarkivet, Statens kulturråd och Riksantikvarieämbetet*. Kungl. biblioteket.

Hansson, Joacim 2012. *Folkets bibliotek? Texter i urval 1994 - 2012*. Lund: BTJ-förlag.

Hein, George E. 1998. *Learning in the Museum*. London: Routledge.

Hudson, Kenneth 1998. "The museum refuses to stand still." *Museum International* 50:1, 43–50. DOI: 10.1111/1468-0033.00135

Höivik, Thord 2009. *Private lives and public libraries A quantitative approach to the study of user behavior*. Paper for 8th Northumbria International Conference on Performance Measurements in Libraries and Information Services (PM8).

Jansson, Eiler 2009. *Rum för möten: en litteraturstudie om bibliotekets roll som mötesplats*. Halmstad: Regionbibliotek Halland

Johansson, Anna-Lena 2003. *ABM: En studie om samarbete mellan arkiv, bibliotek och museer*. University College of Borås. Swedish School of Library and Information Science (SSLIS).

Klinenberg, Eric 2019. *Palaces for the People: How Social Infrastructure Can Help Fight Inequality, Polarization, and the Decline of Civic Life*. New York: Crown Publishing Group

Kreativa rum 2019. Film på Youtube, upplagd 15 februari 2019: https://www.youtube.com/watch?v=bqK_UUqGvS0

May, Francine & Black Fiona 2010. The Life of the Space: Evidence from Nova Scotia Public Libraries. *Evidence Based Library and Information Practice*, 5(2), 5- 34.

Message, Kylie 2006. *New Museums and the Making of Culture*. Oxford: Berg.

Molin, Märta & Bengt Wittgren (Red.) 2005. *Om ABM: en antologi om samverkan mellan arkiv, bibliotek och museer*. TPB.

Slots- og Kulturstyrelsen 2019. *Den nationale brugerundersøgelse Årsrapport 2018*. København: Slots- og Kulturstyrelsen.

Sonne, Lasse, Anna Hansen, Vibeke Kieding Banik, Gustav Wollentz, Martin Brandt Djupdræt. *In review*. Development, Test, and Evaluation of New Continuing Education for Museum Staff in Scandinavia. Results from the Nordplus Adult development project Increased Learning through Social Spaces. NAEL 2022 proceedings, LIT-verlag.

Svanberg, Fredrik (ed.) 2010. *The Museum as a Forum and Actor*. Stockholm: Museum of National Antiquities.

Wollentz, Gustav & Helena Kuhlefeldt 2021. "Heritage as a process of connecting – pluralism and diversity in Nordic and Baltic museums." *International Journal of Heritage Studies* 27: 6, 554–569. DOI: 10.1080/13527258.2020.1821239

Wollentz, Gustav, Martin Brandt Djupdræt, Anna Hansen & Lasse Sonne (eds.) 2021. *Museet som ett socialt rum och en plats för lärande*. Östersund: Jamtli förlag.

Wollentz, Gustav, Martin Brandt Djupdræt, Anna Hansen, Lasse Sonne & Vibeke Kieding Banik 2022. The museum as a social space and a place for lifelong learning. *Nordisk Museologi*, 34(2), 23-42.

Ögland, Malin 2013. *Observationer på biblioteken i Sundbyberg och Hallonbergen 2012 - 2013*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm

Ögland, Malin 2014. *Från Kalix till Ystad: observationer på folkbibliotek*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm